

सन २०२२-२३ व त्यापुढील कालावधीत
संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान
राबविण्याकरिता सुधारीत मार्गदर्शक
सूचना.

महाराष्ट्र शासन

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: संग्रा-२०२२/प्र. क्र.३३/पापु-१६

७ वा मजला, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय इमारत संकुल,
लोकमान्य टिळक मार्ग, क्रॉफर्ड मार्केट, मंत्रालय, मुंबई- ४०० ००९
तारीख: ०७ ऑक्टोबर, २०२२.

वाचा

- १) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: अभियान.१००८/प्र.क्र.१७७/पापु-१६, दिनांक १५ सप्टेंबर, २००८.
- २) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: अभियान.१००९/प्र.क्र.९१/पापु-१६, दिनांक ३० मे, २००९.
- ३) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: संग्रा.२०१६/प्र.क्र.७२/पापु-१६, दिनांक ०४ जून, २०१६.
- ४) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: संग्रा.२०१८/प्र.क्र.४१/पापु-१६, दिनांक २५ एप्रिल, २०१८.
- ५) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: संग्रा.२०१९/प्र.क्र.८७/पापु-१६, दिनांक २३ जुलै, २०१९ व दिनांक २५ नोव्हेंबर, २०२१.

प्रस्तावना -

ग्रामीण स्वच्छता कार्यक्रमाचा मूळ उद्देश ग्रामीण जनतेच्या आरोग्यमानाचा दर्जा उंचावण्याचा आहे. स्वच्छतेच्या सवयी अंगिकारून ग्रामीण भागातील जनतेचे आरोग्यमान, जीवनस्तर, उंचावण्यासाठी शासनाकडून राबविण्यात येणाऱ्या अभियान/कार्यक्रमामध्ये निर्माण होणाऱ्या स्वच्छतेसंबंधी मत्ता, गावांमध्ये तयार होणाऱ्या स्वच्छतेच्या नव्या सुविधा, नागरिकांचे स्वच्छतेबाबतीत होणारे मत परिवर्तन व गावांगावांतून सुरु असलेल्या स्वच्छतेच्या चळवळीत ग्रामीण भागातील सर्व नागरीक व ग्रामस्थांचा सक्रिय व सातत्यपूर्ण सहभाग घेवून, त्यांच्या वेगवेगळ्या ग्रामपंचायती, तालुके व जिल्ह्यांत स्वच्छतेच्या विविध पैलूतील प्रगतीबाबत एक सर्वसमावेशक स्पर्धा राबवून व त्या माध्यमातून ग्रामस्थांना प्रोत्साहित करून, या कार्यक्रमाचे आपलेपणा व महत्व पटवून देण्याकरिता सन २०००-०१ पासून संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान राबविण्यात येत आहे.

महाराष्ट्र राज्य (ग्रामीण) दिनांक १८ एप्रिल, २०१८ रोजी हागणदारीमुक्त म्हणून घोषित करण्यात आले आहे. याकरिता राज्यात दिनांक २ ऑक्टोबर, २०१४ पासून राबविण्यात आलेल्या “स्वच्छ भारत अभियान (ग्रामीण)” या महत्वाकांक्षी कार्यक्रमाच्या माध्यमातून मोठा हातभार लागला आहे. या कार्यक्रमाच्या उद्दिष्टानुसार, राज्याच्या ग्रामीण भागातील जनतेसाठी मोठ्या प्रमाणात बांधकाम करण्यात आलेल्या वैयक्तिक शौचालयांचा वापर करून, उघड्यावरील शौचास बसण्याच्या प्रवृत्तीत पुर्णतः बंदी आणणे, ग्रामस्थांच्या मानसिकतेमध्ये बदल घडविणे व स्वच्छतेची शाश्वतता अबाधित ठेवणे साध्य झाले आहे.

आता राज्यात स्वच्छ भारत अभियान (ग्रामीण) टप्पा-२ राबविण्यात येत आहे. यातून सर्वांनी वैयक्तिक शौचालयांचा शाश्वत वापर करणे, गावातील संपूर्ण परिसर, शाळा, अंगणवाडी, शासकीय/निमशासकीय इमारती, कार्यालये, सहकारी संस्था, सार्वजनिक बाजार, एस.टी. स्टॅण्ड, यात्रास्थळे, पर्यटनस्थळे इत्यादी ठिकाणचा परिसर संपूर्णपणे स्वच्छ ठेवणे, तेथे पुरेशा प्रमाणात शौचालये व मुतारींची व्यवस्था निर्माण करून शाश्वत वापर करणे, इत्यादी उद्दिष्ट साध्य करायचीच आहेत, त्याबरोबरच, संपूर्ण ग्रामीण स्वच्छता शाश्वत ठिकठिकाणच्या अनुषंगाने स्वच्छ भारत अभियान (ग्रामीण) टप्पा-॥ अंतर्गत ग्रामीण भागातील सार्वजनिक शौचालय संकुलाचे बांधकाम, घनकचरा व सांडपाणी व्यवस्थापन, गोबरधन, मैला गाळ व्यवस्थापन, प्लॅस्टिक कचरा व्यवस्थापन अशा प्रकारे राज्यामध्ये सुरु असणारी, ही सर्व कामे पूर्ण करून राज्यास हागणदारी मुक्त अधिक (ODF PLUS) म्हणून घोषित करावयाचे आहे. या शिवाय, विविध कार्यक्रमांतून निर्माण झालेल्या स्वच्छतेच्या मत्तांची निगा राखून त्या सुस्थितीत रहाव्यात, यासाठी मनुष्यबळ व निधी उपलब्ध करून स्वच्छता मत्तांची निर्मिती, दुरुस्ती व देखभाल करणाऱ्या ग्रामस्थ व ग्रामपंचायतींच्या या प्रयत्नांची दखल घेवून, त्यानुषंगाने विहित बाबी अभियानातील स्पर्धेत समाविष्ट करून त्याकरीता कार्यपद्धती, गुणांकन निकष, तपासणी पद्धती यांत यथोचित बदल करून नव्याने एकत्रित सूचना निर्गमित करणे आवश्यक आहे.

तसेच, स्वच्छतेच्या क्षेत्रामध्ये ग्रामस्थ व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी केलेल्या कामांना व अशा कार्यक्रमांमध्ये घेण्यात येणाऱ्या सहभागास गती यावी याकरिता, सर्वात चांगली कामे, देखभाल व दुरुस्ती तसेच स्वच्छतेचा जागर करणाऱ्या ग्रामपंचायतींची निवड करून, त्या विजेत्या ग्रामपंचायतींना रोख रक्कम स्वरूपात बक्षिस व सन्मानचिन्ह देवून सन्मानित करण्याकरिता व इतर ग्रामपंचायतींना तसेच यात सहभागी असणाऱ्या अधिकारी कर्मचाऱ्यांना प्रोत्साहित करण्यासाठी संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानांतर्गत घेण्यात येत

असलेल्या स्पर्धामध्ये, अधिक स्पर्धा व्हावी, सहभाग वाढावा व गतीमानता यावी, याकरिता स्पर्धेत बक्षिसांची रक्कम वाढवून व अन्य उपक्रमाकांना बक्षिसांचा समावेश करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

स्वच्छतेची व संलग्न कामे करून, या अभियानातील स्पर्धेत सहभागी होणाऱ्या ग्रामपंचायती, पंचायत समित्या व जिल्हा परिषदांच्या स्वच्छतेच्या व संलग्न कामांची वा मत्तांची तपासणी करण्याकरिता, संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान कार्यक्रमांतर्गत, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धेचे दरवर्षी आयोजन करण्यात येते. स्वच्छ भारत मिशन (ग्रा) करिता निर्धारित केलेली उद्दिष्टे विचारात घेता, संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान कार्यक्रमाच्या निकषामध्ये बदल करून, बदलत्या निकषानुसार ग्रामपंचायतींची तपासणी करण्यात येणार आहे.

संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानांतर्गत घेण्यात येणाऱ्या स्पर्धातून पाणी व स्वच्छता संदर्भातील कामांची तपासणी करण्याच्या अनुषंगाने शासन स्तरावरून वेळोवेळी विस्तृत मार्गदर्शक सूचना संदर्भाधीन शासन निर्णयान्वये निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. उपरोक्त परिच्छेदांमध्ये नमूद केलेली वस्तुस्थिती विचारात घेता, संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानाच्या अनुषंगाने सन २०२२-२३ व त्यापुढील वर्षाकरिता मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय: -

सन २०२२-२३ व त्यापुढील वर्षामध्ये घ्यावयाच्या, संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान अंतर्गत स्पर्धेच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे सर्वसमावेशक सूचना निर्गमित करण्यात येत आहेत:-

२. संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानांतर्गत समितीची रचना पुढीलप्रमाणे असेल :-

(अ) राज्यस्तरीय उच्चाधिकार समिती:-

मा. मंत्री (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांच्या अध्यक्षतेखाली व मा. राज्यमंत्री (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांच्या सह अध्यक्षतेखाली राहिल. या समितीमध्ये १) ग्राम विकास, २) वित्त, ३) शालेय शिक्षण, ४) सार्वजनिक आरोग्य, ५) जलसंधारण, ६) वने, ७) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य, ८) पर्यावरण व ९) महिला व बाल विकास या विभागाचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव हे “सदस्य” राहतील व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग हे “सदस्य सचिव” राहतील. आवश्यकता भासल्यास अन्य विभागाच्या अधिका-यांचा या समितीमध्ये समावेश करण्यात येईल. या अभियानाची दिनांक ११ ऑक्टोबर पासून

सुरुवात झाल्यानंतर, दिनांक ११ ऑक्टोबर ते १८ ऑक्टोबर या कालावधीमध्ये आयोजित करण्यात येणाऱ्या बैठकीमध्ये, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाकडून, त्या वर्षासाठी राबविण्यात येणाऱ्या, संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानाच्या अनुषंगाने सविस्तर चर्चा करण्यात येईल. मा. मंत्री (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) तथा अध्यक्ष, राज्यस्तरीय उच्चाधिकार समिती, हे समितीमधील उपरोक्त विभागाचे प्रमुख यांना, या अभियानाची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याच्या दृष्टीने आवाहन करतील. तसेच उपरोक्त विभागाचे प्रमुख हे त्यांच्या नियंत्रणाखालील क्षेत्रिय स्तरावरील अधिकारी/कर्मचारी यांना या अभियानाची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याकरिता, सक्रिय सहभाग नोंदविण्याच्या अनुषंगाने निर्देश देतील.

(ब) जिल्हास्तरीय संनियंत्रण समिती:-

जिल्हा स्तरावर मा.अध्यक्ष/अध्यक्षा, जिल्हा परिषद यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हास्तरीय संनियंत्रण समिती राहिल. ज्यामध्ये जिल्हाधिकारी हे सह अध्यक्ष, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (पंचायत राज), उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (एकात्मिक बाल विकास योजना), कार्यकारी अभियंता (ग्रामीण पाणी पुरवठा), सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी (जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा), शिक्षणाधिकारी (प्राथमिक), जिल्हा आरोग्य अधिकारी, समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद व जिल्हा माहिती अधिकारी हे “सदस्य” राहतील. जिल्हा समन्वयक (स्वच्छ भारत अभियान) व प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन)/ {उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी”(पाणी व स्वच्छता) }, हे “सदस्य सचिव” राहतील. या अभियानाची प्रभावी अंमलबजावणी करणे, सरपंच/ग्रामसेवक यांचा या अभियानामध्ये सक्रिय सहभाग नोंदविण्याकरिता, त्यांना प्रेरित करणे, जिल्हास्तरीय संनियंत्रण समितीचे सदस्य सचिव यांनी, अभियानाच्या अनुषंगाने दर दोन महिन्यांनी विविध ग्रामपंचायतीमधील कामांचा आढावा घेणे, यासंदर्भात समितीचे अध्यक्ष संबधितांना निर्देश देतील.

३. संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानांतर्गत घेण्यात येणाऱ्या स्पर्धांतर्गत, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धा आयोजित करण्यात येईल.

अभियान पूर्वतयारी, ग्रामपंचायती तपासणीसाठी तयारी, तपासणी व कार्यक्रम पुढील प्रमाणे असेल:-

(i) अभियान घोषणा व बैठकांचे आयोजन- (दिनांक ११ ऑक्टोबर ते १८ ऑक्टोबर):-

दिनांक ११ ऑक्टोबर पासून या अभियानाची सुरुवात करावी. दिनांक ११ ऑक्टोबर रोजी अभियानाची घोषणा झाल्यानंतर त्यापुढील कालावधीमध्ये मा. मंत्री (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) हे राज्यस्तरावर आणि

मा.अध्यक्ष/ अध्यक्ष, जिल्हा परिषद हे जिल्हास्तरावर बैठका घेऊन अभियानाची अंमलबजावणी यशस्वीपणे करण्याचे आवाहन करतील.

या कालावधीमध्ये मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या मार्गदर्शनानुसार गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती हे तालुक्यातील ग्रामपंचायतींचे सरपंच, ग्रामपंचायत सदस्य, ग्रामविकास अधिकारी व सर्व संबंधितांची सभा तालुका स्तरावर आयोजित करतील. सदर सभेस संबंधित मा.खासदार/मा.आमदार, जिल्हा परिषद सदस्य, पंचायत समितीचे सभापती, उपसभापती, पंचायत समिती सदस्य, सेवाभावी संस्था, महाविद्यालयाचे प्राध्यापक, स्वातंत्र्य सैनिक इत्यादी मान्यवरांना निमंत्रित करावे व सर्वांना अभियानात सक्रिय सहभागी होण्याचे आवाहन करावे. या दरम्यान अभियानातील विविध स्पर्धेतील विविध विषयांच्या निकषांबाबत व गुणांकनाबाबत माहिती देण्यात यावी.

(ii) **ग्रामपंचायतस्तर समिती गठन व कृती कार्यक्रम निश्चिती- दिनांक १९ ऑक्टोबर ते १५ नोव्हेंबर:-**

ग्रामस्तरावर अभियान यशस्वी करण्यासाठी ग्रामपंचायत स्तरावर सरपंच यांनी स्वतःच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करून **दिनांक २१ ऑक्टोबरपर्यंत** प्रथम बैठक घ्यावी. या समितीमध्ये ग्रामपंचायत सदस्य, ग्रामसेवक, स्वच्छाग्रही, आशा वर्कर, पाणी पुरवठा कर्मचारी, प्राथमिक शाळा शिक्षक/शिक्षिका व इतर यांपैकी जास्तीत जास्त ५ सदस्य असतील. समितीच्या बैठकीमध्ये अभियानामध्ये सक्रिय काम करण्यासाठी कृती कार्यक्रम ठरविण्यात यावा. पूर्ण गावाचा अभ्यास करून प्रस्तावनेत तसेच सोबतच्या परिशिष्टामध्ये नमूद केलेल्या स्वच्छता बाबी स्थितीबद्दल माहिती एकत्रित करून, त्याप्रमाणे संपूर्ण स्वच्छतेबाबतच्या बाबी (वैयक्तिक स्वच्छता, घनकचरा विलगिकरण, घनकचरा व्यवस्थापन, सांडपाणी व्यवस्थापन, मासिक पाळी कचरा व्यवस्थापन, मैला गाळ व्यवस्थापन, प्लास्टिक कचरा व्यवस्थापन, पाणी पुरवठा आणि परिसर स्वच्छता इत्यादी) कृती कार्यक्रमांमध्ये समाविष्ट कराव्यात. या दरम्यान ग्रामपंचायतीत समाविष्ट गावांतील वैयक्तिक शौचालये, त्यांचा वापर, मागणी, हागणदारीमुक्त तपासणीचा अहवाल त्या अनुषंगाने दुरुस्त करावयाची शौचालये, एक खड्डा ते दोन खड्डा करावयाची शौचालये, हागणदारीमुक्त अधिक म्हणून घोषित करण्याकरिता करावयाची कार्यवाही व पूर्तता यांचेबाबत चर्चा करून ठोस कार्यक्रम आखावा. त्याबाबत ग्रामस्थांची व कृती कार्यक्रमातील कुटुंबांतील व्यक्तींची सभा घ्यावी. सर्व उपस्थितांना स्पर्धेचे निकष व गुणांकन समजावून सांगण्यात यावे/माहिती देण्यात यावी.

(iii) ठोस कार्यक्रम ठरल्यानंतर ज्यांना ज्यांना शौचालये बांधकामे, दुरुस्त्या, retrofitting करायचे आहे. त्यांच्याशी संपर्क करुन त्यांना स्वच्छतेचे महत्व समजावून ती ती कामे पूर्ण करुन घेण्यास प्रवृत्त करावे. या करिता ग्रामपंचायतींच्या वेगवेगळ्या प्रभागात अशा नागरीकांच्या बैठका आयोजित कराव्यात.

(iii)(a) आखलेल्या कृती कार्यक्रमाच्या अनुषंगाने ग्रामपंचायतीतील गावांतील स्वच्छतेच्या बाबींबाबत करावयाचा पाठपुरावा, सार्वजनिक व वैयक्तिक ठिकाणांची स्वच्छता, मत्तांच्या करावयाच्या दुरुस्त्या व कृती पूर्तता व त्यातील झालेल्या कामांची नोंदी स्वच्छ भारत अभियान (ग्रा) च्या विविक्षित संकेतस्थळावर घेण्यात याव्यात. या उशिरात उशिरा दिनांक १५ नोव्हेंबर पर्यंत करुन घेता येईल. याकरिता दिनांक १९ ऑक्टोबर ते १५ नोव्हेंबर कालावधी राहिल.

(iii)(b) सदर कामे व तयारी झाल्यावर गावाची पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती, सरपंच व ग्रामसेवक परिशिष्ट १ नुसार आवेदन व माहिती आणि परिशिष्ट २ नुसार स्वयंमुल्यांकन नमुना दिनांक १५ नोव्हेंबर ते १८ नोव्हेंबर दरम्यान तयार करुन, संबंधित गट विकास अधिकाऱ्यांकडे दिनांक १९ नोव्हेंबर पर्यंत जिल्हा परिषद गटस्तर स्पर्धेकरिता सादर करण्यात येतील.

iv) जिल्हा परिषद गट स्तर स्पर्धा व तपासणी -दिनांक २१ नोव्हेंबर ते २१ डिसेंबर :-

जिल्हयातील सर्व जिल्हा परिषद गटातील समाविष्ट ग्रामपंचायतींमध्ये गट स्तर स्पर्धा आयोजित करण्यात यावी. त्यासाठी संबंधित ग्रामसेवकाने जिल्हा परिषद गटातील समाविष्ट ग्रामपंचायतींची सोबतच्या “परिशिष्ट-१” मधील नमुन्यातील आवेदन व माहिती तसेच, “परिशिष्ट-२” नुसार सादर केलेला स्वयंमुल्यांकन व अनुषंगिक दस्ताऐवजांच्या तपासणीअंती, जिल्हा परिषद गटस्तर प्राथमिक तपासणी समितीकडून गुणांकन करण्यात यावे.

iv) (a) जिल्हा परिषद गटस्तर प्राथमिक तपासणी - दिनांक २१ नोव्हेंबर ते ०५ डिसेंबर:-

या कालावधीमध्ये जिल्हयातील सर्व जिल्हा परिषद गटातील समाविष्ट ग्रामपंचायतींमध्ये स्पर्धा आयोजित करण्यात यावी. सदर गटातील ग्रामपंचायतींच्या तपासणीसाठी, संबंधित गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती यांनी, त्यांच्या स्तरावर खालील प्रमाणे प्रत्येक जिल्हा परिषद गटनिहाय प्राथमिक समित्या गठीत कराव्यात.

जिल्हा परिषद गट स्तर प्राथमिक तपासणी समिती पुढीलप्रमाणे असेल:-

विस्तार अधिकारी	अध्यक्ष
अंगणवाडी पर्यवेक्षक,	सदस्य
आरोग्य पर्यवेक्षक	सदस्य
केंद्र प्रमुख (शिक्षण)	सदस्य

उपरोक्त प्रमाणे गठीत केलेल्या प्रत्येक समित्यांनी त्यांच्याकडे सोपविण्यात आलेल्या जिल्हा परिषद गटातील ग्रामपंचायतींची, सोबतच्या “परिशिष्ट २” मधील निकषांनुसार स्वयंमूल्यनिर्धारण अहवालातील गुणांकाची प्रत्यक्ष जाऊन, काटेकोरपणे तपासणी करावी व स्वतंत्र गुणांकन करावे. प्रत्यक्ष तपासणी अंती, गटस्तर प्राथमिक तपासणी समितीने दिलेल्या मूल्यांकनाच्या आधारे, ग्रामपंचायतीमधून सर्वात जास्त गुण प्राप्त करणाऱ्या पहिल्या दोन ग्रामपंचायतींचा मुल्यांकन अहवाल, दिनांक ५ डिसेंबर पर्यंत जिल्हा परिषद गट अंतिम तपासणी समितीकडे सादर करावा. जिल्हा परिषद गट स्तर प्राथमिक तपासणी समिती कडून करण्यात येणारी तपासणी ही चाळणी स्वरूपाची आहे. गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा परिषद गट अंतिम तपासणी समितीकडून, प्रत्येक जिल्हा परिषद गटामधून प्रथम क्रमांकाच्या ग्रामपंचायतीची अंतिम निवड करण्यात येणार असल्याने, जिल्हा परिषद गट प्राथमिक तपासणी समितीकडून निवडण्यात येणाऱ्या ग्रामपंचायती ह्या कोणत्याही पुरस्काराकरिता पात्र राहणार नसून, त्यापैकी फक्त एक ग्रामपंचायत पुढील स्पर्धेसाठी पात्र ठरविण्यात येईल.

iv) (b) **जिल्हा परिषद गट अंतिम तपासणी:- दिनांक ०६ डिसेंबर ते २१ डिसेंबर**

जिल्हा परिषद गट प्राथमिक तपासणी समितीकडून प्राप्त होणाऱ्या ग्रामपंचायतीच्या अहवालाच्या तपासणीअंती, जिल्हा परिषद गटामधून अंतिमतः प्रथम क्रमांकाच्या ग्रामपंचायतीची निवड करण्याकरिता, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी त्यांच्या स्तरावर संबधित गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती यांच्या अध्यक्षतेखाली खालीलप्रमाणे जिल्हा परिषद गट अंतिम तपासणी समिती गठीत करावी.

गट विकास अधिकारी	अध्यक्ष
तालुका आरोग्य अधिकारी	सदस्य
सहाय्यक गट विकास अधिकारी	सदस्य
बाल विकास प्रकल्प अधिकारी	सदस्य
गट शिक्षणाधिकारी	सदस्य
उप अभियंता (पाणी पुरवठा) पंचायत समिती	सदस्य
विस्तार अधिकारी (पंचायत)	सचिव

जिल्हा परिषद गट प्राथमिक तपासणी समितीने सादर केलेल्या अहवालानुसार प्रत्येक जिल्हापरिषद गटामध्ये सर्वात जास्त गुण प्राप्त करणाऱ्या पहिल्या दोन क्रमांकांच्या ग्रामपंचायतींची त्यांच्याकडून प्राप्त “परिशिष्ट १” मधील माहिती व सोबतच्या “परिशिष्ट २” मधील निकषानुसार प्रत्यक्ष जाऊन काटेकोरपणे तपासणी करावी व गुणांकन करावे. या समितीने केलेल्या गुणांकनाच्या आधारे, प्रत्येक जिल्हा परिषद गटामधील प्रथम क्रमांकाच्या ग्रामपंचायतीची अंतिम निवड करून, जिल्हा परिषद गटनिहाय अहवाल २१ डिसेंबर पर्यंत मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांना सादर करावा. दोन ग्रामपंचायतींना समान गुण मिळत असल्यास परिच्छेद ४ (viii)मधील निकषाप्रमाणे एका ग्रामपंचायतीची अंतिम निवड करावी.

जिल्हा परिषद गटामधून प्रथम क्रमांक प्राप्त करणारी ग्रामपंचायतीचा पुरस्कार वितरण समारंभ तालुका स्तरावर दिनांक १२ जानेवारी रोजी युवा दिनाचे औचित्य साधून आयोजित करण्यात यावा. प्रत्येक जिल्हा परिषद गटामधून प्रथम क्रमांक प्राप्त करणारी ग्रामपंचायत, जिल्हा स्तरावरील स्पर्धकरिता पात्र राहिल.

v) जिल्हा स्तर तपासणी - दिनांक २२ डिसेंबर ते ०६ जानेवारी :-

जिल्ह्यातील जिल्हा परिषद गटामधील प्रथम क्रमांकांच्या ग्रामपंचायतीमधून, सर्वात जास्त गुण प्राप्त करणाऱ्या फक्त १ ते ९ क्रमांकांच्या ग्रामपंचायतीची जिल्हा स्तर समितीकडून तपासणी करण्यात येईल. अशा प्रकारची तपासणी करण्यासाठी, जिल्हा स्तरावर समिती गठीत करण्याचे सर्व अधिकार मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांना राहतील.

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी गठीत केलेल्या समितीने, उपरोक्त ९ ग्रामपंचायतीं त्यांच्याकडून प्राप्त “परिशिष्ट-१” मधील माहिती व सोबतच्या “परिशिष्ट-२” मधील निकषानुसार ग्रामपंचायतीमध्ये प्रत्यक्ष जाऊन तपासणी करावी व स्वतंत्र गुणांकन दयावे. तपासणीअंती या समितीने केलेल्या गुणांकनाच्या आधारे,जिल्हास्तरावर प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकासाठी ग्रामपंचायतींची व या शासन निर्णयाच्या परिच्छेद- ६ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे **तीन विशेष पुरस्कारांकरिता ग्रामपंचायतींची निवड** करावी. याबाबतचा अहवाल (विशेष पुरस्कार अहवाल वगळून) **०६ जानेवारी** पर्यंत विभागीय आयुक्त यांना सादर करावा. जिल्हास्तरावर प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांक प्राप्त ग्रामपंचायतींपैकी प्रथम व द्वितीय क्रमांकाची ग्रामपंचायत, विभाग स्तरावरील स्पर्धकरिता पात्र राहतील.

जिल्हा स्तरावरील प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकावर आलेल्या ग्रामपंचायती व तीन विशेष पुरस्कार प्राप्त ग्रामपंचायतींचा एकत्रित पुरस्कार वितरण कार्यक्रम जिल्हा स्तरावर मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा

परिषद यांनी आयोजित करावा. सदर कार्यक्रम २६ जानेवारी रोजी प्रजासत्ताक दिनाचे औचित्य साधून घेण्यात यावा.

vi) विभागीय स्तरावरील तपासणी दिनांक ०७ जानेवारी ते ३० जानेवारी :-

जिल्हा स्तरावरील प्रथम आणि द्वितीय क्रमांक प्राप्त ग्रामपंचायतींची तपासणी करण्यासाठी विभाग स्तरावर समिती गठीत करण्याचे सर्व अधिकार विभागीय आयुक्त यांना राहतील. त्यानुसार दिनांक २५ डिसेंबर पर्यंत तपासणी समिती गठीत करावी. जिल्हा स्तरावरील प्रथम आणि द्वितीय क्रमांक ग्रामपंचायतींची, त्यांच्याकडून प्राप्त “परिशिष्ट १” मधील माहिती व सोबतच्या “परिशिष्ट २” मधील निकषानुसार प्रत्यक्ष जाऊन काटेकोरपणे तपासणी करावी व गुणांकन करावे. या समितीने केलेल्या गुणांकनाच्या आधारे, विभागस्तरावरील प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांक ग्रामपंचायतींची व या शासन निर्णयाच्या परिच्छेद-६ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे **तीन विशेष पुरस्कारांकरिता** ग्रामपंचायतींची निवड करावी. याबाबतचा अहवाल (विशेष पुरस्कार अहवाल वगळून) **दिनांक ५ फेब्रुवारी पर्यंत** शासनास सादर करावा.

विभागस्तरावर प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांक प्राप्त ग्रामपंचायतींपैकी प्रथम व द्वितीय क्रमांकाची ग्रामपंचायत, राज्य स्तरावरील स्पर्धेकरिता पात्र राहतील.

vii) विभाग स्तरावरील सत्कार सोहळा--:-

विभाग स्तरावरील प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकावर आलेल्या ग्रामपंचायती व तीन विशेष पुरस्कार प्राप्त ग्रामपंचायतींचा पुरस्कार वितरण कार्यक्रम विभागीय आयुक्त यांचे अध्यक्षतेखाली विभागस्तरावर दिनांक २३ फेब्रुवारी रोजी संत गाडगेबाबा जयंतीचे औचित्य साधून आयोजित करण्यात यावा.

viii) राज्यस्तरीय तपासणी- दिनांक ६ फेब्रुवारी ते २८ फेब्रुवारी :-

विभाग स्तरावरील प्रथम व द्वितीय क्रमांक प्राप्त ग्रामपंचायतींची या शासन निर्णयासोबतच्या “ परिशिष्ट- २” मध्ये नमूद केलेल्या निकषाप्रमाणे राज्यस्तरीय तपासणी करण्याकरिता राज्यस्तरीय तपासणी समिती पुढीलप्रमाणे असेल:-

सह सचिव/उपसचिव तथा अभियान संचालक (स्वच्छ भारत अभियान), पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय	अध्यक्ष
अवर सचिव (पापु-१६), पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय	सदस्य -सचिव

प्रकल्प संचालक(स्वभामि), राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन, बेलापूर, नवी मुंबई किंवा विभागाचे सचिव यांच्या मान्यतेने नियुक्त पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील अधिकारी/कर्मचारी	सदस्य
कक्ष अधिकारी, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय (विभागाचे सचिव यांच्या मान्यतेने निवडण्यात येईल.)	सदस्य

विभागस्तरावरील प्रथम आणि द्वितीय क्रमांक ग्रामपंचायतींची, या शासन निर्णयासोबतच्या “परिशिष्ट-२” मध्ये नमूद केलेल्या निकषाप्रमाणे, राज्यस्तरीय समितीने तपासणी करावी व गुणांकन करावे. या समितीने केलेल्या गुणांकनाच्या आधारे प्रथम, द्वितीय, तृतीय क्रमांकावर आलेल्या ग्रामपंचायतींची निवड करावी. तसेच या शासन निर्णयाच्या “परिच्छेद-६” मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे तीन विशेष पुरस्कारांकरिता ग्रामपंचायतींची निवड करावी व एकत्रित अहवाल सचिव /प्रधान सचिव/ अपर मुख्य सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, यांना दिनांक ३ मार्च पर्यंत सादर करावा.

या शासन निर्णयातील परिच्छेद ३ (viii) मध्ये नमूद केलेल्या राज्यस्तरीय तपासणी समितीमधील अध्यक्ष व सदस्य यांना तपासणीसाठी उपस्थित राहणे शक्य नसल्यास, समितीचे अध्यक्ष, सदस्य सचिव व सदस्य यांच्या ऐवजी प्रतिनिधी नियुक्त करण्याचे अधिकार, सचिव/प्रधान सचिव/अपर मुख्य सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय यांना राहतील.

ix) **अंतिम निवड -४ मार्च ते ३१ मार्च :-**

राज्यस्तरीय तपासणी समितीकडून अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर, अपर मुख्य सचिव /प्रधान सचिव /सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, यांना आवश्यकता वाटल्यास, प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकावर आलेल्या ग्रामपंचायतींना संबंधित अधिकारी यांच्यासह प्रत्यक्ष क्षेत्रिय भेट देवून, या शासन निर्णयासोबतच्या “परिशिष्ट-२” मध्ये नमूद केलेल्या निकषाप्रमाणे, ग्रामपंचायतीस प्राप्त झालेल्या गुणांकनाची पुर्नतपासणी करतील व स्पर्धेचा अंतिम निकाल निश्चित करतील.

x) **पुरस्कार वितरण समारंभ -**

प्रकल्प संचालक (स्वभामि), राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन, बेलापूर, नवी मुंबई यांनी राज्यस्तरावरील पुरस्कार वितरण समारंभाचे आयोजन करावे. पुरस्कार वितरण समारंभाकरिता स्पर्धेच्या वर्षातील, तसेच

पुरस्कार समारंभाच्या वेळी कार्यरत संबंधित ग्रामपंचायतीचे सरपंच, ग्रामसेवक, गटविकास अधिकारी, पंचायत समिती, जिल्हा समन्वयक (स्वच्छ भारत अभियान) व प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन) { उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (पाणी व स्वच्छता) जिल्हा परिषद } व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांना निमंत्रित करावे. सदर पुरस्कार समारंभ दिनांक २२ एप्रिल रोजी वसुंधरा दिनाचे औचित्य साधून घेता येईल.

४. संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानाचे नियम :-

i) (अ) स्पर्धेत सहभागी होणाऱ्या स्वच्छतेच्या कामाचे मुल्यांकन करतांना अभियान सुरु होण्याच्या कालावधीच्या (११ ऑक्टोबर) लगतच्या वर्षामध्ये व मोहिम कालावधीपर्यंत म्हणजेच १५ नोव्हेंबरपर्यंत संबंधित ग्रामपंचायतीने केलेल्या कामांची, कामांच्या गुणवत्तेची व कामांच्या अभिलेखांची प्रत्येक स्तरावरील समितीने तपासणी व पाहणी करून विहित निकषांनुसार मुल्यांकन करावे, असे करताना गरजेनुसार स्वच्छ भारत अभियान (ग्रा) च्या संकेतस्थळावर भरलेली माहिती विचारात घेता येईल.

i) (ब) पाणी गुणवत्ता व पाणी व्यवस्थापनाच्या कामांचे / बाबींचे मुल्यांकन करतांना स्पर्धा सुरु होण्याच्या लगतच्या आर्थिक वर्षामध्ये केलेली कामे विचारात घेण्यात यावीत.

ii) प्रत्येक स्तरावरील तपासणी समित्यांना, नेमून दिलेल्या कार्यक्षेत्रातील ग्रामपंचायतींची तपासणी कधी व किती कालावधीत केली याची नोंद ग्रामपंचायतीच्या शेरेबुकात करावी.

iii) या अभियानास जनतेचा प्रतिसाद व लोकसहभाग कायम रहावा किंबहुना आणखी वाढावा तसेच स्वच्छतेस/विकास कामास आलेली गती कायम रहावी, यास्तव ग्रामपंचायतींनी केलेल्या कामाचे निपक्षपातीपणे मुल्यांकन होणे आवश्यक आहे. यासंदर्भात प्रत्येक स्तरावरील तपासणी समितीतील अधिकारी व पदाधिकारी यांची जबाबदारी महत्वाची आहे. त्यामुळे तपासणी समितीतील प्रत्येक सदस्यांनी तपासणीवेळी उपस्थित राहणे अनिवार्य आहे. अत्यंत अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये समितीतील किमान २/३ (दोन-तृतीयांश) सदस्यांकडून तपासणी करण्याचा अधिकार समिती अध्यक्षाने असेल.

iv) या शासन निर्णयाच्या परिच्छेद ३(iii)(b) मध्ये नमूद केल्यानुसार “परिशिष्ट १” नुसार आवेदन व माहिती आणि “परिशिष्ट २” नुसार स्वयंमुल्यांकन नमुन्याच्या अनुषंगाने कागदपत्रांच्या पूर्ततेअंती मुल्यांकन करून गुणांकन करावे. एखाद्या ग्रामपंचायतीला देण्यात आलेल्या मुल्यांकनाच्या अनुषंगाने कागदपत्रांची पूर्तता होत नसल्याची

बाब अभियान कालावधीमध्ये वा त्यानंतर निदर्शनास आल्यास, समितीमधील संबंधितां विरुद्ध नियमानुसार योग्य ती कारवाई करण्यात येईल, याची प्रत्येक स्तरावरील समितीने नोंद घ्यावी.

v) जिल्हा परिषद, गटस्तर/जिल्हा स्तर/ विभागीय स्तर तपासणी समितीने, एखाद्या ग्रामपंचायतीला जादा गुण दिले असल्याचे निदर्शनास आल्यास, निवड केलेल्या ग्रामपंचायतीची गुप्तपणे त्रयस्थ यंत्रणेद्वारे व शासन गठीत करिल त्या समितीद्वारे तपासणी करण्यात येईल व शासन स्तरावरून, नियुक्त करण्यात आलेल्या त्रयस्थ यंत्रणा व गठीत समितीच्या तपासणीअंती, जिल्हा परिषद, गटस्तर/जिल्हा स्तर/विभागीय स्तर तपासणी समितीने, एखाद्या ग्रामपंचायतीला जादा गुण दिले असल्याचे निदर्शनास आल्यास, संबंधित समिती अध्यक्ष व सदस्य यांच्याविरुद्ध नियमानुसार योग्य ती शिस्तभंगविषयक कारवाई करण्यात येईल.

vi) प्रत्येक स्तरावरील समितीने दिलेला निर्णय हा अंतिम राहिल. तथापि, सदर सर्व स्तरावरील स्पर्धांच्या अनुषंगाने प्राप्त तक्रारी/आक्षेपांच्या अनुषंगाने निर्णय/ बदल करण्याचे अधिकार सचिव/प्रधान सचिव/अपर मुख्य सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांना राहतील.

vii) राज्यस्तरावर प्रथम पुरस्कार प्राप्त ग्रामपंचायतीला, प्राप्त पुरस्कार स्पर्धा कालावधीपासून पुढील ०५ वर्षे या अभियानांतर्गत स्पर्धेमध्ये भाग घेता येणार नाही. तथापि, राज्यस्तरावरील द्वितीय व तृतीय पुरस्कार प्राप्त ग्रामपंचायतींना या अभियानांतर्गत दर्जा उंचावण्यासाठी त्यापुढील ५ वर्षांमधील फक्त तीन स्पर्धेमध्ये भाग घेता येईल. जिल्हा परिषद गटस्तर, जिल्हास्तर वा विभाग स्तरावर प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकावर आलेल्या ग्रामपंचायतीला, या अभियानांतर्गत दर्जा उंचावण्यासाठी त्यापुढील स्पर्धेमध्ये भाग घेता येईल.

viii) राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धेतर्गत, प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकाकरिता ग्रामपंचायतींची निवड करताना, प्रत्येक क्रमांकाकरिता फक्त एकाच ग्रामपंचायतीची निवड करावी. प्रत्येक क्रमांकाकरिता ग्रामपंचायतीची निवड करताना, जर दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त ग्रामपंचायतींना समसमान गुण प्राप्त झाले असतील अशा वेळी, या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट-२ मध्ये नमूद केलेल्या घटकांपैकी सांडपाणी व्यवस्थापन, घनकचरा व्यवस्थापन, शौचालय व्यवस्थापन व मैला गाळ व्यवस्थापन या घटकांमध्ये एकूण गुण ज्या ग्रामपंचायतीला जास्त प्राप्त झाले असतील त्या ग्रामपंचायतीस व ते गुणही सारखेच असतील तर ज्या ग्रामपंचायतीमधील एक खड्डा शौचालय, दोन खड्डा शौचालयामध्ये परावर्तित (Retrofitting) केलेल्या कुटुंबांची संख्या जास्त असेल, त्या ग्रामपंचायतीला वरचा क्रमांक देण्यात यावा. तथापि या शासन निर्णयासोबतच्या

परिशिष्ट-२ मध्ये नमूद केलेल्या घटकांपैकी सांडपाणी व्यवस्थापन, घनकचरा व्यवस्थापन, शौचालय व्यवस्थापन व मैला गाळ व्यवस्थापन या घटकांमध्ये दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त ग्रामपंचायतींना समसमान गुण प्राप्त झाले असतील तसेच व एक खड्डा शौचालय, दोन खड्डा शौचालयामध्ये परावर्तित (Retrofitting) केलेल्या कुटुंबांची संख्या समसमान असेल, अशा वेळी अशा संबंधित ग्रामपंचायतींच्या नावाच्या चिठ्ठ्या तयार करण्यात येवून, प्रत्येक क्रमांकाकरिता चिठ्ठी द्वारे फक्त एकाच ग्रामपंचायतीची निवड करण्यात यावी.

ix) राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धेतर्गत, निवड करण्यात आलेल्या प्रथम, द्वितीय व तृतीय या क्रमांकाच्या ग्रामपंचायती वगळून, परिच्छेद ६ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, प्रत्येक विशेष पुरस्कार निहाय, ग्रामपंचायतीची निवड करताना, ज्या ग्रामपंचायतीने सर्वात जास्त गुण प्राप्त केले असतील, अशा ग्रामपंचायतीची त्या त्या विशेष पुरस्काराकरिता निवड करण्यात यावी. **प्रत्येक पुरस्काराकरिता फक्त एकाच ग्रामपंचायतीची निवड करावी.** विशेष पुरस्काराकरिता ग्रामपंचायतीची निवड करताना, जर दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त ग्रामपंचायतींना समसमान गुण प्राप्त झाले असतील, अशा वेळी, सन २०११ च्या जनगणनेनुसार ज्या ग्रामपंचायतीची लोकसंख्या जास्त असेल, त्या ग्रामपंचायतीला वरचा क्रमांक देण्यात यावा. तथापि वर नमूद केल्याप्रमाणे, दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त ग्रामपंचायतींना समसमान गुण प्राप्त झाले असतील तसेच सन २०११ च्या जनगणनेनुसार ग्रामपंचायतीची लोकसंख्या समसमान असेल, अशा वेळी संबंधित ग्रामपंचायतींच्या नावाच्या चिठ्ठ्या तयार करण्यात येवून, प्रत्येक विशेष पुरस्काराकरिता चिठ्ठी द्वारे फक्त एकाच ग्रामपंचायतीची निवड करण्यात यावी.

x) या अभियानामध्ये एखादी ग्रामपंचायत विविध स्तरावरील (जिल्हा परिषद गट ते राज्य स्तर) बक्षिसास पात्र ठरत असल्यास, सदर ग्रामपंचायतीस सर्व स्तरावरील बक्षिसांची रक्कम अनुज्ञेय राहिल.

xi) प्रत्येक ग्रामपंचायतींनी या अभियानांतर्गत जिल्हा परिषद गट स्पर्धा, जिल्हा स्तर, विभाग स्तर व राज्य स्तरावर प्राप्त होणाऱ्या पुरस्काराच्या रकमांचा विनियोग स्वच्छतेशी निगडीत उपक्रमांवर करावा. तसेच स्वच्छतेच्या अनुषंगाने पुरस्कार प्राप्त ग्रामपंचायतीमधील, ज्या सफाई कामगारांनी उत्कृष्ट काम केले आहे, अशा कामगारांची निवड रोख रकमेच्या पुरस्कारासाठी करण्यात यावी व त्यानुषंगाने पुरस्काराच्या रकमेतून खालीलप्रमाणे रक्कम अदा/खर्च करण्यात यावी:-

पुरस्कार स्तर	ग्रा.पं. पुरस्कार क्रमांक/उत्कृष्ट सफाई कामगारांना द्यावयाची रोख रक्कम	ग्रा.पं. पुरस्कार क्रमांक/सफाई कामगारांच्या आरोग्य संबधी बाबींवर खर्च
जिल्हा परिषद गट स्तर	रुपये ५०००/-	रुपये ५०००/-
जिल्हा स्तर	प्रथम क्रमांक रु.९०००/-, द्वितीय क्रमांक रु. ८०००/-, तृतीय क्रमांक रु.७०००/-	प्रथम क्रमांक रु.९०००/-, द्वितीय क्रमांक रु. ८०००/-, तृतीय क्रमांक रु.७०००/-
विभाग स्तर	प्रथम क्रमांक रु.११,०००/-, द्वितीय क्रमांक रु. १०,०००/-, तृतीय क्रमांक रु.९०००/-	प्रथम क्रमांक रु.११,०००/-, द्वितीय क्रमांक रु. १०,०००/-, तृतीय क्रमांक रु.९०००/-
राज्य स्तर	प्रथम क्रमांक रु.२०,०००/-, द्वितीय क्रमांक रु. १८,०००/-, तृतीय क्रमांक रु. १६,०००/-	प्रथम क्रमांक रु.२०,०००/-, द्वितीय क्रमांक रु. १८,०००/-, तृतीय क्रमांक रु. १६,०००/-

५. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धातर्गत पुरस्कारांच्या रकमा :-
या स्पर्धेतर्गत प्रत्येक स्तरावरील पुरस्कार प्राप्त ग्रामपंचायतींना खालीलप्रमाणे पुरस्कार रक्कमा देण्यात याव्यात.

क्र.	पुरस्कार स्तर	पुरस्कार रक्कम		
		प्रथम	द्वितीय	तृतीय
१.	जिल्हा परिषद गट	रु. ६०,०००/-	--	--
२.	जिल्हास्तर	रु. ६ लक्ष	रु. ४ लक्ष	रु. ३ लक्ष
३.	विभागस्तर	रु. १२ लक्ष	रु. ९ लक्ष	रु. ७ लक्ष
४.	राज्यस्तर	रु. ५० लक्ष	रु. ३५ लक्ष	रु. ३० लक्ष

६. **विशेष पुरस्कार :-**

जिल्हा विभाग व राज्य स्तरावर प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकावर आलेल्या ग्रामपंचायती वगळून, जिल्हा, विभाग व राज्य स्तरावर द्यावयाच्या विशेष पुरस्कारासाठी, खालील निकष विचारात घेवून, ग्रामपंचायतींची निवड करण्यात यावी:-

क्र	पुरस्काराचे नाव	निवडीचे निकष	बक्षिस रक्कम	
१	स्व. वसंतराव नाईक पुरस्कार- घनकचरा, सांडपाणी व मैला गाळ व्यवस्थापन.	शासन निर्णयातील परिशिष्ट-२ मधील अ. क्र.(३) (४) व (५) मधील एकूण ५६ गुणांपैकी जास्त गुण प्राप्त करणारी ग्रामपंचायत.	जिल्हा स्तर	५०,०००/-
			विभाग स्तर	७५,०००/-
			राज्य स्तर	३,००,०००/-
२	डॉ. बाबासाहेब	शासन निर्णयातील परिशिष्ट २	जिल्हा स्तर	५०,०००/-

	आंबेडकर पुरस्कार- पाणी गुणवत्ता व पाणी व्यवस्थापन	मधील अ.क्र. (१) मधील एकूण ३४ गुणांपैकी जास्त गुण प्राप्त करणारी ग्रामपंचायत.	विभाग स्तर	७५,०००/-
			राज्य स्तर	३,००,०००/-
३	स्व. आबासाहेब खेडकर पुरस्कार- शौचालय व्यवस्थापन	शासन निर्णयातील परिशिष्ट २ मधील अ.क्र. (२) मधील एकूण ६७ गुणांपैकी जास्त गुण प्राप्त करणारी ग्रामपंचायत.	जिल्हा स्तर	५०,०००/-
			विभाग स्तर	७५,०००/-
			राज्य स्तर	३,००,०००/-

७. या स्पर्धेतर्गत खालील उपक्रमांमध्ये (प्रत्येक बाबीमध्ये) सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या ग्रामपंचायतीचे ग्रामसेवक, पंचायत समिती व जिल्हा परिषद मधील घनकचरा व सांडपाणी व्यवस्थापन तज्ञ (SWM/LWM/SLWM तज्ञ) पंचायत समितीचे गटविकास अधिकारी, पंचायत समिती तसेच, जिल्हास्तरावर जिल्हा समन्वयक (स्वच्छ भारत अभियान) व प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन)/उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(पाणी व स्वच्छता) यांना राज्यस्तरावरून प्रशस्तीपत्रक व मानचिन्ह देऊन सन्मानित करण्यात यावे.

क्र.	उपक्रम/बाब	
१	संबंधित वर्षात बांधण्यात आलेली वैयक्तिक शौचालय संख्या	i)जिल्हयात सर्वात जास्त संख्येने शौचालय बांधून सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या ग्रामपंचायतीचे ग्रामसेवक ii) जिल्हयात सर्वात जास्त संख्येने शौचालय बांधून सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या पंचायत समितीचे गटविकास अधिकारी
२	शौचालयांचे रेट्रोफिटिंगची संख्या	i)जिल्हयात सर्वात जास्त संख्येने एक खड्डा शौचालयांचे दोन खड्डा शौचालयात रूपांतर करण्याबाबत सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या ग्रामपंचायतीचे ग्रामसेवक, ii)जिल्हयात सर्वात जास्त संख्येने एक खड्डा शौचालयांचे दोन खड्डा शौचालयात रूपांतर करण्याबाबत सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या पंचायत समितीचे गटविकास अधिकारी iii) राज्यात सर्वात जास्त संख्येने एक खड्डा शौचालयांचे दोन खड्डा शौचालयात रूपांतर करण्याबाबत सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या जिल्हयाचे, जिल्हा समन्वयक (स्वच्छ भारत अभियान) व प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन) /उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पाणी व स्वच्छता)
३	वैयक्तिक शौचालय बांधकाम प्रोत्साहन अनुदानाची टक्केवारी	i)जिल्हयात सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या पंचायत समितीचे गटविकास अधिकारी ii) राज्यात सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या जिल्हयाचे जिल्हा समन्वयक (स्वच्छ भारत अभियान) व प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन)/उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(पाणी व स्वच्छता)
४	घनकचरा व सांडपाणी व्यवस्थापनांतर्गत पूर्ण झालेल्या कामांची संख्या	i)जिल्हयात सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या पंचायत समितीचे गटविकास अधिकारी ii) राज्यात सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या जिल्हयाचे जिल्हा समन्वयक

		(स्वच्छ भारत अभियान) व प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन)/उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(पाणी व स्वच्छता) आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी
५	मैला गाळ व्यवस्थापनांतर्गत पूर्ण झालेल्या कामांची संख्या	i)जिल्ह्यात सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या पंचायत समितीचे गटविकास अधिकारी ii) राज्यात सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या जिल्ह्याचे जिल्हा समन्वयक (स्वच्छ भारत अभियान) व प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन)/उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(पाणी व स्वच्छता) आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी
६	जिल्ह्यात व तालुक्यात सर्व गावांत कचरा विलगीकरण लागू करणे हागणदारीमुक्त अधिक (ODF+) गावांची माहे मार्च अखेर घोषणा करणे	अ.क्र. ६ ते ८ येथे नमूद प्रत्येक बाबींमध्ये जिल्ह्यातील पंचायत समितींपैकी सर्वोत्तम कामगिरी करणाऱ्या पंचायत समितीच्या गटविकास अधिका-यास व जिल्ह्याचे जिल्हा समन्वयक (स्वच्छ भारत अभियान) व
७	संपूर्ण जिल्ह्यात व तालुक्यात प्लॉस्टिक कचरा संकलन/वर्गीकरण व व्यवस्थापन	प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन)/उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(पाणी व स्वच्छता) आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी
८	गोबरधन प्रकल्प पूर्णपणे कार्यान्वित करणे.	

उपरोक्त पुरस्कारांबाबत परिशिष्ट-४ सोबत जोडण्यात आलेले आहे.

८. परिच्छेद ७ मध्ये नमूद उपक्रमांच्या अनुषंगाने गुणवत्ता पूर्ण उत्कृष्ट कामगिरी करणाऱ्या (जास्तीत जास्त संख्या) गाव / तालुका/ जिल्हा याबाबतची माहिती प्रकल्प संचालक (स्वभामि), राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन यांनी जानेवारी अखेरपर्यंत शासनास सादर करावी. या बाबींवर गरज पडल्यास अधिक माहिती घेवून, भेटी देवून राज्यस्तरीय तपासणी समिती आपला अहवाल सचिव/प्रधान सचिव/अपर मुख्य सचिव (पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग) यांना सादर करतील व त्यांच्या मान्यतेनंतर यथोचित जाहिर करतील.

०९. उपरोक्त शासन निर्णय हा सन २०२२-२३ व त्यापुढील वर्षाकरिता लागू असेल. उपरोक्त शासन निर्णयाच्या अनुषंगाने संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानाची अंमलबजावणी करण्यात काही अडचणी उद्भवल्यास त्यानुषंगाने अंतिम निर्णय घेण्याचे अधिकार सचिव/ प्रधान सचिव/अपर मुख्य सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांना राहतील.

१०. या अभियानांतर्गत होणारा खर्च "भागणी क्रमांक वाय-२, २२१५-पाणी पुरवठा व स्वच्छता- ०२ जलनिःस्सारण व स्वच्छता- १०७ मलप्रणाल सेवा- ग्रामीण स्वच्छता- पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना- राज्य

योजना- (०४) (०५) संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानाची अंमलबजावणी, प्रचार, प्रसिध्दी व बक्षिस योजना (२२१५ १९८८) २६, जाहिरात व प्रसिध्दी " या लेखाशिर्षामधून भागविण्यात यावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२२१००६१४४४५३०७२८ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(चं. कृ.मोरे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत-

- १.मा. राज्यपाल यांचे सचिव.
- २.मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव.
- ३.सर्व मा. मंत्री/ मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.
- ४.मा. विधानसभा व विधानपरिषद सदस्य.
- ५.मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ६.अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव सर्व, मंत्रालय, मुंबई.
- ७.जिल्हा परिषद अध्यक्ष/अध्यक्ष ,सर्व.
- ८.सर्व विभागीय आयुक्त व जिल्हाधिकारी
- ९.महासंचालक माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय,मंत्रालय,मुंबई.
१०. मुख्य कार्यकारी अधिकारी,जिल्हा परिषद सर्व.
११. प्रकल्प संचालक (स्वभामि), राज्य पाणी व स्वच्छता मिशन, बेलापूर, नवी मुंबई.
१२. उपायुक्त (विकास), सर्व.
१३. प्रकल्प संचालक (जल जीवन मिशन) व जिल्हा समन्वयक (स्वच्छ भारत अभियान) {उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी"(पाणी व स्वच्छता)}, जिल्हा परिषद सर्व, यांनी ह्या शासन निर्णयाच्या छायाप्रती प्रत्येक पंचायत समिती सभापती/उपसभापती व गट विकास अधिकारी यांना द्याव्यात व गट विकास अधिकारी यांनी प्रत्येक पंचायत समिती सदस्य, सरपंच व ग्राम विकास अधिकारी यांना द्याव्यात.
१४. पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील सर्व कार्यासने.
१५. कक्ष अधिकारी, संगणक कक्ष, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, यांनी सदरचा शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग व राज्य शासनाच्या संकेतस्थळावर अपलोड करावा तसेच वरील सर्वांना ई-मेल द्वारेही पाठवावा.
१६. निवडनस्ती,पापु-१६

परिशिष्ट -१

संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान सन ----- “राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धा ”
संबंधित ग्रामपंचायतीच्या ग्रामसेवकाने भरून द्यावयाची माहिती.

जिल्हा	तालुका	ग्रामपंचायत	एकूण कुटुंबे	व्यापारी दुकाने
१) पाणी गुणवत्ता व पाणी व्यवस्थापन				
i) ग्रामपंचायतीमधील एकूण कुटुंब संख्या (१)		रकाना १ पैकी अभियान कालावधी अखेरपर्यंत पाणीपट्टी भरलेल्या नळ धारक कुटुंबाची संख्या (२)	टक्केवारी (%) (३) = २/१	
(ii) उशिरा पाणीपट्टी अदा करणा-या कुटुंबांची संख्या (१)		दंड आकारण्यात आलेल्या कुटुंबांची संख्या (२)	दंड जमा केलेल्या कुटुंबांची संख्या (३)	दंड जमा टक्केवारी (%) (४) = ३/१
(iii) ग्रामपंचायतीमधील एकूण घरांची संख्या (१)		नळजोडणी असलेल्या घरांची संख्या (२)	टक्केवारी (%) (३) = २/१	
(iv) नळ धारकांची संख्या (१)	त्यापैकी पाणी मीटर असलेली नळधारकांची संख्या (२)	पाणी मीटरनुसार पाणीपट्टी वसुली केलेल्या नळ धारकांची संख्या (३)	पाणी मीटरनुसार पाणीपट्टी वसुलीची टक्केवारी (%) (४) = ३/१	

(v) नोंदणीकृत पिण्याच्या पाण्याच्या (सार्वजनिक) स्रोतांची संख्या		रकाना १ पैकी वापरात असलेल्या स्रोतांची संख्या		टक्केवारी (%)
(१)		(२)		(३)=२/१
vi) पाण्याचा स्रोत परिसर सुशोभिकरण				
पाण्याची साठवण स्वच्छता	पाणी वहन मार्ग सुशोभिकरण	सार्वजनिक वितरणाच्या जागा सुशोभिकरण /स्वच्छता		
(उपरोक्त (vi) मुद्द्यांबाबत सर्व स्रोतांच्या परिसराचे फोटो जोडणे.)				
(vii)उपलब्ध टी.सी.एल पावडरचे वजन (किलोमध्ये)	साठवण कशा प्रकारे करण्यात येते.	टी.सी.एल. पावडरचा वापर वर्षातून किती वेळा	टी.सी.एल. पावडरची प्रयोगशाळेत नियमित तपासणी वर्षातून किती वेळा केली.	जिल्हा प्रयोगशाळेच्या अहवालानुसार जून, जुलै मध्ये टी.सी.एल. पावडरमध्ये क्लोरीनचे प्रमाण
				जून: जुलै:
viii) सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतातील पाणी नमुन्याची किती वेळा तपासणी केली. (रासायनिक तसेच अनुजैविक तपासणी)			तपासणी अंती प्राप्त झालेल्या अहवालाच्या अनुषंगाने केलेली कार्यवाही.	
(ix) कोविड वगळता गेल्या ३ वर्षांच्या कालावधीत कोणतीही साथ आली नसल्यास अथवा जलजन्य रोगाचा प्रादुर्भाव झाला असल्यास त्याबाबतची माहिती- (वैद्यकीय अधिकारी, प्राथमिक आरोग्य केंद्र यांचा दाखला जोडणे.)				
१)साथरोग	मागील ३ वर्षांच्या	मागील २ वर्षांच्या	मागील १ वर्षांच्या	
२) जलजन्य रोग	कालावधीत	कालावधीत	कालावधीत	
(x) पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोताचे स्वच्छता सर्वेक्षणा अंती प्राप्त त्यात आढळलेल्या त्यानुषंगाने कार्यालयीन रजिस्टर मधील नोंदी				

स्वच्छता सर्वेक्षण करण्यात आले किंवा कसे, (होय/नाही)	झालेल्या कार्डाची उपलब्धता व रंग	त्रुटीची पूर्तता करण्यात आली किंवा कसे,(होय /नाही)	ठेवण्यात येतात किंवा कसे, अभियान कालावधीतील नोंदीची (प्रत जोडावी)

(xi) पाणी सुरक्षितता आराखडा उपलब्ध किंवा कसे, (होय /नाही)	सुरक्षितता आहे किंवा कसे, (होय /नाही)	प्रशिक्षित जलसुरक्षक कार्यरत असल्यास किती (होय /नाही, संख्या)	ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती कार्यरत आहे किंवा कसे,(होय/नाही)

(xii) पाणी शाश्वतता व पाण्याची उपलब्धता वाढविण्याच्या उपाययोजना

पाऊस पाणी संकलन-उपाय योजनांच्या संख्या Rain Water Harvesting Structure, (संख्या)	पाणी पुरवठा योजनांच्या उदभवाचे व्यवस्थापन-पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतांचे बळकटीकरण (Source Sustainability Structures-नालाबांध) केले किंवा कसे (होय/नाही)	पाण्याचा ताळेबंद - उपलब्ध पाणी (पाऊस, स्रोत), आवश्यक पाणी (जनावरे, पिक,पिणे,) केला आहे का? तारीख द्यावी. एकूण जमा पाणी व पाणी खर्च तसेच उर्वरीत जमा द्यावी. (+ ve/-ve)
		हो/नाही दिनांक / /२०-- एकूण उपलब्ध पाणी ----/CUBIC METER एकूण पाणी खर्च-----/ CUBIC METER उर्वरीत जमा (+ ve/-ve) ----/ CUBIC METER

२) शौचालय व्यवस्थापन

i) वैयक्तिक शौचालय सुविधा			
अ) वैयक्तिक शौचालयाची संख्या व वापर			
एकूण कुटुंबांची संख्या	वैयक्तिक शौचालय असलेल्या कुटुंबांची	त्यापैकी वापरात असलेल्या वैयक्तिक शौचालयाची संख्या	वापरात असलेली शौचालयाची टक्केवारी (%)

	संख्या			
१	२	३	४=३/१	
ब) वैयक्तिक शौचालयांचे वर्गीकरणानुसार संख्या				
गावातील वैयक्तिक शौचालयांची संख्या	रकाना १ पैकी १ खड्डा असलेल्या शौचालयांची संख्या	रकाना १ पैकी २ खड्डा असलेल्या वैयक्तिक शौचालयांची संख्या	रकाना १ पैकी २ खड्डा असलेल्या शौचालयांची संख्या	रकाना १ पैकी सेप्टिक टँक असलेल्या शौचालयांची संख्या
१	२	३	४	
क) एक खड्डा शौचालयाचे दोन खड्ड्यात रुपांतर केल्याची संख्या				
एकूण १ खड्डा असलेली वैयक्तिक शौचालये	गतवर्षी करिताचे उद्दिष्ट	अभियान कालावधीत एक खड्डा शौचालयाचे दोन खड्डा शौचालयात रुपांतर केलेल्या शौचालयांची संख्या	यावर्षी एक खड्ड्याचे दोन खड्ड्यात रुपांतर (retrofitting) चे उद्दिष्ट	
ii) अंगणवाडीतील स्वच्छतागृहे(फोटो जोडणे)				
एकूण अंगणवाडी यांची संख्या	अंगणवाडीत असलेल्या एकूण स्वच्छतागृहाची संख्या	रकाना १ पैकी अंगणवाडीत असलेल्या स्वच्छता गृहामध्ये हात धुण्याच्या पाण्याची व वीजेची पुरेशी व्यवस्था असलेल्या अंगणवाडींची संख्या	प्रत्येक अंगणवाडीत असलेल्या स्वच्छता गृहासाठी सांडपाण्याच्या नियोजनाकरिता आवश्यकतेनुसार शोषखड्डे घेण्यात आले आहेत का ? असल्यास एकूण संख्या	कर्मचाऱ्यां साठी स्वतंत्र व्यवस्था असलेल्या अंगणवाडी यांची संख्या
१	२	३	४	५
iii) शाळा/महाविद्यालय/शैक्षणिक संस्थेतील स्वच्छतागृहे				

शाळा, महाविद्यालये व इतर शैक्षणिक संस्थेची एकूण संख्या	(स्वच्छतागृहे/ शौचालये) असलेल्या शाळा, महाविद्यालये व इतर शैक्षणिक संस्थांची एकूण संख्या	शैक्षणिक संस्थांतील स्वच्छतागृहात मुलांसाठी स्वतंत्र व्यवस्था असलेल्या संस्थांची संख्या	शैक्षणिक संस्थांत स्वच्छतागृ- हात मुलींसाठी स्वतंत्र व्यवस्था असल्यास त्यांची संख्या	नियमित साफसफाई होणाऱ्या सर्व शैक्षणिक संस्थांची संख्या	स्वच्छतागृहां मध्ये हातधुण्याची, पाण्याची व वीजेची पुरेशी व्यवस्था असलेल्या शैक्षणिक संस्थांची संख्या

iv) मासिक पाळी कचरा व्यवस्थापन

एकूण महिलांची संख्या	चालू स्थितीतील सॅनिटरी पॅड वेडींग मशिन संख्या	चालू स्थितीतील इन्सिनरेटरची संख्या

v) कार्यालये/ इतर संस्थेतील स्वच्छतागृहे

गावातील शासकीय, निमशाकीय, इमारती, कार्यालये, सहकारी संस्था, महिला मंडळ नेहरू युवा मंडळ, अशा संस्थांच्या कार्यालयांची एकूण संख्या	रकाना क्र.१ मधील कार्यालयामध्ये असलेल्या सामुदायिक/ सार्वजनिक शौचालयांची (पुरुष व महिलांसाठी असलेल्यांची एकूण संख्या	रकाना क्र.२ पैकी पुरुष व महिलांसाठी वापरा योग्य असलेली शौचालयांची एकूण संख्या	रकाना क्र.१ मधील कार्यालयाकरिता सार्व.शौचालयाची/ मुता-यांची व्यवस्था असलेल्या अथवा वेगळ्या मुतारींची व्यवस्था (संख्या) (रकाना २ वगळून)	शौचा लय / मुता रींची निय मित साफ सफा ई होते का?	त्यापैकी हात धुण्यासा ठी पुरुष व महिलांसा ठी स्वतंत्र व्यवस्था असलेल्या शौचालयां ची संख्या	सांडपाण्या च्या नियोजना करिता आवश्यकते नुसार घेण्यात आलेले शोषखड्ड्यां ची एकूण संख्या	
१	२	३	४	५	६	७	
	पु रु ष	महि ला	पु रु ष	महि ला	पु रु ष	महि ला	

vi) सार्वजनिक शौचालये

गावात मंगल कार्यालये तसेच बाजार, एस.टी. स्टॅण्ड, यात्रास्थळे, पर्यटन स्थळे अशा जादा व्यक्ती येणा-या सार्वजनिक ठिकाणांची एकूण संख्या	रकाना क्र.१ मधील ठिकाणी असलेली सामुदायिक/सार्वजनिक शौचालयांची पुरुष व महिलांसाठी असलेल्यांची एकूण संख्या	रकाना क्र. २पैकी वापरा योग्य असलेली सामुदायिक/सार्वजनिक शौचालये, एकूण संख्या	मुतारींची व्यवस्था, एकूण संख्या	या शौचालये /मुतारींचा नियमित वापर व साफसफाई होते का?	त्यापैकी हात धुण्यासाठी स्वतंत्र व्यवस्था असलेल्यांची संख्या (पुरुष/महिला)	सांडपाण्याच्या नियोजना करिता आवश्यकते नुसार एकूण शोषखड्डे संख्या.
१	२	३	४	५	६	७
	पुरुष महिला	पुरुष महिला	पुरुष महिला		पुरुष महिला	

vii) सार्वजनिक शौचालयामध्ये दिव्यांगासाठी शौचालय व्यवस्था

एकूण सार्वजनिक शौचालयांची संख्या त्यापैकी दिव्यांगासाठी शौचालय व्यवस्था असलेल्यांची संख्या त्यापैकी सार्वजनिक शौचालयामध्ये दिव्यांगासाठी शौचालय व्यवस्था पोहोच रस्ता (Ramp) सुविधे सह उपलब्ध आहे किंवा कसे, (संख्या/फोटोसह)

पुरुष	महिला
-------	-------

viii) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, शासन निर्णय क्रमांक:-डब्ल्यूएमएस २०१८/प्र.क्र.६२/ पा.पु.-१२, दिनांक २०/०७/२०२२ मधील निर्देशानुसार पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतापासून वैयक्तिक व सार्वजनिक शौचालये योग्य अंतरावर आणि तांत्रिक दृष्ट्या व पर्यावरणदृष्ट्या योग्य आहेत किंवा कसे, याबाबत माहिती देणे.-

ix) शौचालय दुरुस्तीसाठी आवश्यक साहित्य आहे किंवा कसे, याबाबत माहिती	शौचालय दुरुस्तीसाठी आवश्यक प्रशिक्षित मनुष्यबळ यासंबंधी संख्या संपुर्ण माहिती
---	---

x) शौचालय वापर आणि देखभाल यानुषंगाने ग्रामस्थांचे नियमित प्रबोधन करण्याकरिता प्रबोधनात्मक चर्चा सत्र व अन्य सामाजिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते असल्यास आयोजन किती वेळा करण्यात आले.-

कार्यक्रमांची संख्या	उपस्थितांची एकत्रित संख्या

xi) गाव व गाव परिसरामध्ये /मानवी विष्ठा उघड्यावर निदर्शनास येत नाहीत, याबाबत प्रमाणपत्र देणे.

३. घनकचरा व्यवस्थापन				
i) घनकच-याचे वर्गीकरण				
एकूण कुटुंब संख्या (१)	त्यामधील कित्ती कुटुंबामध्ये ओला, सुका व धोकादायक कचरा असे वर्गीकरण करण्यात येते. (२)	टक्केवारी(%) (२/१)		
ii) सार्वजनिक व कुटुंब स्तरावर कचरापेटया संख्या				
एकूण कुटुंब संख्या	घरोघरी ओला व सुका कचऱ्यासाठी स्वतंत्र कचरापेटयांची संख्या	टक्के वारी(%)	सार्वजनिक ठिकाणी कचरापेटयांची संख्या	
	ओला सुका			
iii) कचरा वहन				
गावात दिवसातून व कित्ती वेळा कचरा उचलला जातो. (नोंदीच्या प्रती जोडणे)		त्यासाठी कित्ती वाहने/रिक्षा आहेत.		
iv) प्लॅस्टीक कचरा व्यवस्थापन				
अ) गावांतील घरांघरांतून प्लॅस्टीक ओला व सुक्या कच-यात न टाकता वेगळ्याने घरात जमा करून एकत्रित संकलित केले जाते का ?(हो/नाही)		असल्यास त्यांची एकूण संख्या	प्लॅस्टीक कचऱ्याच्या विल्हेवाटीसाठी उपाययोजनाबाबत माहिती	
आ) प्लॅस्टीक कचरा व्यवस्थापनासाठी गावस्तरीय शेड उपलब्ध आहे किंवा कसे,		असल्यास त्यांची एकूण संख्या	प्लॅस्टीक कचऱ्याच्या विल्हेवाटीसाठी उपाययोजनाबाबत माहिती	
v) ओल्या कचऱ्याचे खतात रूपांतर				
एकूण कुटुंब संख्या	गावातील १००% ओल्या कचऱ्याचे भूनेडप/नेडप/ गांडुळखत/कंपोस्टखत इत्यादी मार्गाने खतात रूपांतर करण्यात येते का,	असल्यास खताचे युनिटची संख्या		
vi) आरोग्य केंद्र, दवाखाने व रुग्णालये येथून निर्माण होणारा इतरांच्या आरोग्यास घातक ठरणऱ्या कचऱ्याचे शास्त्रशुध्द पध्दतीने विल्हेवाट लावली जाते किंवा कसे, याबाबत आवश्यक कागदपत्रे /फोटो उपलब्ध करून				

देणे.				
	गावातील संख्या	होय (संख्या द्यावी.)	नाही (संख्या द्यावी.)	
१) आरोग्य केंद्र				
२) शासकीय रुग्णालये				
३)खाजगी दवाखाने/ रुग्णालये				
vii) घरातील व सार्वजनिक ठिकाणी होणाऱ्या कचऱ्यापासून खत निर्मिती करून आर्थिक उत्पन्न घेण्यात येत असल्यास वा खताचा वापर गावातील वृक्ष, बाग बगिचामधील झाडांसाठी करित असल्यास व त्याची नियमित नोंद उपलब्ध दस्तऐवजामध्ये असल्यास नोंदीच्या प्रती-				
Viii) ग्रामपंचायतीमधील गोबरधन योजना कार्यान्वित आहे का, असल्यास संख्या द्यावी व त्याद्वारे निर्मित गॅसचा वापर स्वयंपाकगृह/ विजनिर्मिती/ अन्य लोकोपयोगी कार्याकरिता करण्यात येत असल्यास व निर्मिती बायोस्लरीचा वापर शेतीकरिता खत म्हणून करण्यात येत असल्यास, त्याबाबतची कागदपत्रे/सविस्तर तपशिल सादर करणे.				
ix) घनकचरा व्यवस्थापनासाठी शाश्वत देखभाल दुरुस्तीच्या अनुषंगाने ग्रामपंचायतीमध्ये उपलब्ध मनुष्यबळ संख्या-				
४. सांडपाणी व्यवस्थापन				
i) गावातील सांडपाण्याचे १००% शोषखड्डे, परसबाग व बंदिस्त गटारे इत्यादीद्वारे शास्त्रशुद्ध व्यवस्थापन तसेच बंदिस्त गटारातील पाण्यावर स्थिरीकरण प्रक्रिया करून पाण्याचा शेतीकरिता, गावाच्या हद्दीतील झाडांकरिता वा इतर कारणांकरिता वापर होत असल्यास त्याबाबतचा सविस्तर तपशिल-				
i)एकूण कुटुंब संख्या	सांडपाण्यासाठी शोषखड्डा यांची संख्या	परसबाग संख्या	एकूण	टक्केवारी (%)
१	२	३	४= (२+३)	५= (४/१ %)
iii)बंदिस्त गटारांच्या अनुषंगाने , गावातील एकूण गटारांची लांबी(मी/कि.मी), त्यापैकी किती लांबीची गटारे बंदिस्त आहेत व त्यावर स्थिरीकरण प्रक्रिया होते किंवा कसे याबाबत माहिती द्यावी.				
एकूण	सेप्टिक टँक	सेप्टिक टँक मधून वाहणारे तसेच मानवी	टक्केवारी	

घरकुलांच्या कुटुंबांची संख्या	शौचालय असणाऱ्या कुटुंबांची संख्या	विष्ठा मिश्रीत पाणी सांडपाण्यामध्ये मिसळणार नाही अशा कुटुंबांची संख्या	(%)	

iv) पाण्याचा नियंत्रित वापर, सांडपाणी धोके व व्यवस्थापन पध्दती याबद्दल ग्रामस्थांचे नियमित प्रबोधन करण्याकरिता प्रबोधनात्मक चर्चा सत्र व अन्य सामाजिक कार्यक्रमांचे आयोजन केले असल्यास त्याबाबत सविस्तर तपशिल- (वर्षातून किती वेळा / फोटो)

v) सांडपाणी व्यवस्थापनाच्या शाश्वत देखभाल दुरुस्तीच्या अनुषंगाने ग्रामपंचायतीमध्ये आवश्यक मनुष्यबळ व्यवस्था उपलब्ध असल्यास त्याबाबतचा तपशिल जसे कर्मचाऱ्यांची संख्या व त्यांचेवर सोपविलेल्या जबाबदाऱ्यांचा तपशिल

vi) गावातील सर्व सांडपाण्याचा निचरा होतो, याबाबतचे प्रमाणपत्र देणे.

५. मैला गाळ व्यवस्थापन

i) हागणदारी द्वितीय पडताळणीतील मुक्ततेच्या ग्रामपंचायतीतील गावांतील अस्तित्वातील सिंगल पिट शौचालयांची एकूण संख्या	ग्राम पंचायतीतील गावांसाठी अस्तित्वातील सिंगल पिटचे रेट्रोफिटिंग दोन खड्ड्याच्या शौचालयात करण्यात आलेली एकूण संख्या	टक्केवारी (%)	

ii) व iii)सेप्टिक टँक व सिंगल पिटचा मैला यांत्रिकी पध्दतीने मानवी हस्तक्षेपाशिवाय उपसा करण्यात येतो का ? असल्यास ५ सप्टेंबर पर्यंत अशाप्रकारे उपसा केलेल्या कुटुंबांची एकूण संख्या	उपसलेल्या मैल्याची विल्हेवाट को-ट्रिटमेंट शास्त्रोक्त पध्दतीने करण्यात येत असल्यास ५ सप्टेंबर पर्यंतची अशा कुटुंबांची एकूण संख्या	

iv)मैला गाळ व्यवस्थापन प्रक्रिया प्रकल्पाचे काम पूर्ण करून प्रकल्पाद्वारे (ट्रेचिंग/ड्राईंग बेड इत्यादी) मैल्याची प्रक्रिया करण्यात येत असल्यास एकूण संख्या

--	--

v)मैला गाळ व्यवस्थापन प्रक्रियामधून प्रकिया केलेल्या मैल्याद्वारे खत निर्मिती/ को-कंपोस्टींग/ दोन खड्ड्याचे कुटुंबस्तरीय शौचलयातून निर्माण होत असलेल्या खताचा वापर शेतीसाठी वा अन्य प्रयोजनासाठी करण्यात येत असल्यास त्याबाबतचा सविस्तर तपशिल-

vi) मैला गाळ व्यवस्थापनासाठी उभारण्यात आलेल्या उपांगाची शाश्वत दैनंदिन देखभाल करण्यासाठी आवश्यक व्यवस्थेसह अनुषंगिक मनुष्यबळाची संख्या/ कार्य बाबतचा सविस्तर तपशिल-

६. घर, गांव, परिसर स्वच्छता

i) गावातील रस्ते, गल्ल्या, घरासमोरील अंगणे, परसदारे यांची रचना, स्वच्छता व सजावट, गाव व परिसरात फुलझाडे, वृक्षसंवर्धन करण्यात येते का?(फोटो जोडणे)

ii) गावातील जनावरांचे गोठे व पक्षांचे खुराडे यांची एकूण संख्या	शास्त्रशुध्द पध्दतीने व्यवस्थापन केलेल्या गोठे/खुराडे यांची एकूण संख्या	टक्केवारी (%)
१	२	३=२/१

iii) गावात कोठेही माशा, चिलटे व डासांसाठी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना व या किटकांचा प्रादुर्भाव नसणे, याकरिता गप्पी मासे पाळणे , गाव परिसरातील मोकळ्या जागा/ मैदानांवरील व पाणी साठयावरील अनावश्यक गवत व इतर रानटी वनस्पती यांचे वेळोवेळी छाटणी करणे (चाऱ्यासाठी असलेले गवत सोडून) याबाबतचा सविस्तर तपशिल- (फोटोसह देणे)

iv) स्वच्छता संदेशाद्वारे रंगविलेल्या भिंतीची एकूण संख्या =

v) गावात/ घरात / शाळेत/सरकारी कार्यालये येथे कुठेही थुंकणे, पिचकारणे असे प्रकार न दिसणे, गावातील परिसरात जलस्रोता नजिक कपडे धुणे/भांडी धुणे/ जनावरे धुण्याने जलस्रोत प्रदुषण होत नसल्याचे प्रमाणपत्र सादर करावे.

vi) मृत जनावर विल्हेवाटीकरिता शास्त्रोक्त पध्दतीची व्यवस्था आहे का ? तपशिल देणे.

७. वैयक्तिक स्वच्छता

i) शाळकरी, अंगणवाडीतील मुला-मुलींची नखे, केस, गणवेश, कपडे इत्यादींचा स्तर तसेच, अंघोळ, मलमूत्र विसर्जन, हातधुण्याच्या सवयी याबाबीची तपासणी करण्यात येते किंवा कसे, याबाबत तपशिल-

ii) गावातील महिला, युवक, युवती, विद्यार्थी, वृद्ध गृहस्थ यांच्या पिण्याचे पाणी घेण्याच्या सवयी व शौचानंतर, जेवणापूर्वी व जेवणानंतर हात धुण्याच्या सवयी याबाबत माहिती देणे.

८.लोकसहभाग आणि वैयक्तिक व सामुहिक पुढाकारातून विकासासाठी राबविण्यात आलेले नाविन्यपूर्ण उपक्रम.	
i) शाश्वत स्वच्छता आराखडा तयार करण्यात आला आहे किंवा कसे, सविस्तर तपशिल-	
ii) स्वच्छ भारत अभियान(ग्रा) निधी वगळून इतर निधीमधून पाण्याशी संबंधित केलेली कामांची एकूण संख्या (योजनेच्या नावासह)	स्वच्छ भारत अभियान(ग्रा) निधी वगळून इतर निधीमधून स्वच्छतेशी संबंधित केलेल्या कामांची एकूण संख्या (योजनेच्या नावासह)
iii) ग्रामस्थांच्या लोकसहभागातून, लोकवर्गणीतून कामे केली असल्यास (पुनर्भरण/ शाळा / रस्ते/ जलसंधारण व इतर कामे)करण्यात आलेल्या कामाचा तपशिल-	
iv) त्याबाबत माहिती/नोंदीच्या प्रती देणे.-	

ग्रामसेवक स्वाक्षरी
ग्रामसेवक (नाव)
दिनांक

सरपंच स्वाक्षरी
सरपंच (नाव)
ग्रामपंचायत
जिल्हा.....

परिशिष्ट -२

संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान सन ----- “राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धा ”
संबंधित ग्रामपंचायतीच्या ग्रामसेवकाने भरून घ्यावयाची माहिती.

विषय	
१) पाणी गुणवत्ता व पाणी व्यवस्थापन (एकुण गुण-३०)	
(i) पाणी पट्टी वसुलीचे प्रमाण (४ गुण)	
१. ९५% पेक्षा जास्त	४ गुण
२. ८०% पेक्षा जास्त व ९५ % पर्यंत असल्यास	३ गुण
३. ६०% पेक्षा जास्त व ८० % पर्यंत असल्यास	२ गुण
४. ३५% पेक्षा जास्त व ६० % असल्यास	१ गुण
५. ३५ % पर्यंत असल्यास.	० गुण
(ii) अ) उशिरा पाणीपट्टी अदा करणा-या नळ धारकांकडून प्रतिमाह दंड आकारण्याची ग्राम पंचायतीने तरतूद केली असल्यास-	१ गुण
ब) आकारणी केलेल्या दंडाच्या वसुलीची टक्केवारी	१ गुण
१) ५० % किंवा त्यापेक्षा जास्त असल्यास	१ गुण
२) ५० % किंवा कमी असल्यास	०.५ गुण
(iii) गावामधील घरांना नळ जोडणी असल्यास- (३ गुण)	
१) ९५%पेक्षा जास्त घरांना नळ जोडणी असल्यास -	३ गुण
२) ७०% ते ९५ % घरांना नळ जोडणी असल्यास -	२ गुण
३) ४०% ते ७० % घरांना नळ जोडणी असल्यास-	१ गुण
४) ४०% पेक्षा कमी	० गुण
(iv) घरगुती नळ जोडणीवर नळधारकांनी स्वतः/ग्रामपंचायतीने/ लोकसहभागातून पाणी मीटर बसविला असल्यास. (१ गुण)	
१. ९०% पेक्षा जास्त असल्यास	१ गुण
२. ६०% पेक्षा जास्त व ९० % पर्यंत असल्यास	०.५ गुण
३. ६०% पेक्षा जास्त व ८० % पर्यंत असल्यास	० गुण
(v) मीटरनुसार पाणीपट्टी वसुली केली जात असल्यास (१ गुण)	१ गुण
(vi) सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतांची खालील अद्ययावत माहिती उपलब्ध आहे का?(नोंदणी केलेल्या स्रोतांची संख्या, वापरात असलेल्या व नसलेल्या	१गुण

<p>स्रोतांची संख्या) (सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याचे स्रोत जसे, विहिर (Dug well), हातपंप (Bore well) विंधन विहिर (Power Pump) , कुप नलिका (Tube well) इ.)</p>	
<p>(vii) पाण्याचा स्रोत, साठवण, पाणी वहन मार्ग, सार्वजनिक वितरणाच्या जागा इत्यादी ठिकाणी स्वच्छता व परिसराचे सुशोभिकरण केले असल्यास (१ गुण)</p>	१ गुण
<p>(viii) टी.सी.एल. पावडरची उपलब्धता, साठवण, नियमित वापर व प्रयोगशाळेत नियमित तपासणी होत असल्यास (जिल्हा प्रयोगशाळेच्या अहवालानुसार टी.सी.एल. पावडरमध्ये ३३% क्लोरीन असणे आवश्यक आहे.) (२ गुण)</p>	
<p>१) टी.सी.एल. पावडरची उपलब्धता व साठवण</p>	१ गुण
<p>२) नियमित वापर व तपासणी</p>	१ गुण
<p>ix) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, शासन निर्णय क्रमांक: डब्ल्यूएमएस २०१८/प्र. क्र. १२/पापु-१२, दिनांक २०/०७/२०२२ मधील निर्देशानुसार पाणी नमुन्याची प्रयोगशाळेत १००% नियमित तपासणी (रासायनिक तसेच अनुजैविक तपासणी) व तपासणीअंती प्राप्त झालेल्या अहवालाच्या अनुषंगाने कार्यवाही करणे. (२ गुण) (खालील प्रत्येक बाबीकरिता स्वतंत्र गुण द्यावेत)</p>	
<p>पाणी नमुन्याची रासायनिक तसेच अनुजैविक तपासणी वर्षातून किमान २ वेळा विहित कालावधीत तपासणी केली असल्यास</p>	१ गुण
<p>अहवालाच्या अनुषंगाने कार्यवाही केली असल्यास</p>	१ गुण
<p>(x) गेल्या ३ वर्षात गावात कोणतीही साथ आली नसल्यास व कोणताही जलजन्य रोगाचा प्रादुर्भाव झाला नसल्यास- (२ गुण) (वैद्यकीय अधिकारी, प्राथमिक आरोग्य केंद्र यांचा दाखला)</p>	
<p>१) ३ वर्षांच्या कालावधीत गावात कोणतीही साथ आली नसल्यास व कोणताही जलजन्य रोगाचा प्रादुर्भाव झाला नसल्यास</p>	२ गुण
<p>२) २ वर्षांच्या कालावधीत गावात कोणतीही साथ आली नसल्यास व कोणताही जलजन्य रोगाचा प्रादुर्भाव झाला नसल्यास</p>	१.५ गुण
<p>३) १ वर्षांच्या कालावधीत गावात कोणतीही साथ आली नसल्यास व कोणताही जलजन्य रोगाचा प्रादुर्भाव झाला नसल्यास</p>	०.५ गुण
<p>(xi) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, शासन निर्णय क्रमांक: डब्ल्यूएमएस-२०१८/प्र.क्र.६२/पापु-१२, दिनांक २०/०७/२०२२ मधील निर्देशानुसार पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोताचे स्वच्छता सर्वेक्षण, स्वच्छता</p>	

सर्वेक्षणाअंती प्राप्त झालेल्या कार्डांची उपलब्धता, त्यात आढळलेल्या त्रुटींची पूर्तता करणे, या अनुषंगाने कार्यालयीन रजिस्टरमधील नोंदीनुसार. (३ गुण)	
हिरवे कार्ड	३ गुण
पिवळे कार्ड	१ गुण
लाल कार्ड	० गुण
(xii) पाणी पुरवठा अनुषंगिक बाबी (३गुण) (खालील प्रत्येक बाबीकरिता प्रत्येकी १ गुण याप्रमाणे)	
१) पाणी सुरक्षितता आराखडा उपलब्ध आहे.	१ गुण
२) प्रशिक्षित जलसुरक्षक कार्यरत असल्यास	१ गुण
३) ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती कार्यरत असल्यास	१ गुण
(xiii) पाणी शाश्वतता व पाण्याची उपलब्धता वाढविण्याच्या दृष्टीने केलेल्या उपाययोजना- (५ गुण) (खालील प्रत्येक बाबीकरिता स्वतंत्र गुण द्यावेत)	
अ) किमान ग्रामपंचायत कार्यालये व शाळांत, पाऊस पाणी संकलन स्वरचना असाव्यात/ बांधले असाव्यात - Rain Water Harvesting Structure,	१ गुण
ब) पाणी पुरवठा योजनांच्या उदभवाचे व्यवस्थापन-पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतांचे बळकटीकरण (Source Sustainability Structures-नालाबांध)	२ गुण
क) पाण्याचा ताळेबंद - उपलब्ध पाणी (पाऊस, स्रोत), आवश्यक पाणी (जनावरे, पिक, पिण्याचे पाणी)	२ गुण
२. शौचालय व्यवस्थापन (एकुण गुण-६७)	
i) वैयक्तिक शौचालय सुविधा	
अ) वैयक्तिक शौचालयाची संख्या व वापर (५ गुण)	
१) १०० % कुटुंबांकडे शौचालये व त्यांचा १००% वापर असल्यास-	५ गुण
२) ९० % ते १०० % पर्यंत शौचालय संख्या व १००% पर्यंत वापर असल्यास-	३ गुण
३) ७५% ते ९० % पेक्षा कमी शौचालय संख्या	१ गुण
ब) वैयक्तिक दोन खड्डा शौचालयांची वर्गीकरणानुसार कुटुंब संख्या (५ गुण)	
१) सर्व १०० % कुटुंबांकडे दोन खड्डा शौचालय असल्यास	५ गुण
२) ७० % पेक्षा जास्त असल्यास	४ गुण
३) ४० % पेक्षा जास्त ते ७०% पर्यंत असल्यास	३ गुण
४) २० % पेक्षा जास्त ते ४० % पर्यंत असल्यास	२ गुण

५) २०% किंवा त्यापेक्षा जास्त असल्यास	१ गुण
क) एक खड्डा शौचालयांचे दोन खड्डा शौचालयांमध्ये रूपांतर - (५ गुण) (सर्व १०० % कुटुंबांकडे दोन खड्डा शौचालय असल्यास पूर्ण ५ गुण देण्यात यावेत)	
द्वितीय हागणदारीमुक्त तपासणीतून निदर्शनास आलेल्या एक खड्डा शौचालयापैकी दोन खड्डा शौचालयास रूपांतर	
१) साध्य १०० % असल्यास	५ गुण
२) ७० % पेक्षा जास्त साध्य असल्यास	४ गुण
३) ४० % पेक्षा जास्त ते ७०% पर्यंत साध्य असल्यास	३ गुण
४) २० % पेक्षा जास्त ते ४० % पर्यंत साध्य असल्यास	२ गुण
५) २०% किंवा त्यापेक्षा जास्त साध्य असल्यास	१ गुण
ii) अंगणवाडीतील स्वच्छतागृहे (प्रत्यक्ष तपासणीअंती गुण देणे)	
अ) गावातील अंगणवाडीतील स्वच्छतागृहाची सुविधा असणे (५ गुण)	
१) सर्व अंगणवाड्यांमध्ये शौचालय सुविधा असल्यास	५ गुण
१) ७५% किंवा त्यापेक्षा जास्त अंगणवाड्यांमध्ये सदर सुविधा असल्यास	३ गुण
२) ४० ते ७५% पर्यंत अंगणवाड्यांमध्ये सदर सुविधा असल्यास	२ गुण
३) ४०% पेक्षा कमी	१ गुण
ब) अंगणवाडीतील स्वच्छतागृहामधील सुविधा (खालीलप्रमाणे सर्व बाबींकरिता प्रत्येकी १ गुण याप्रमाणे) (५ गुण)	
१) स्वच्छतागृह लहान मुलांना वापरायोग्य व नियमित साफसफाई असणे	१ गुण
२) हातधुण्यासाठी व्यवस्था असणे	१ गुण
३) पाण्याची व वीजेची पुरेशी व्यवस्था असणे.	१ गुण
४) सांडपाण्याच्या नियोजनाकरिता आवश्यकतेनुसार शोषखड्डे घेण्यात आलेले असणे.	१ गुण
५) कर्मचा-यांकरिता एक स्वतंत्र स्वच्छतागृह असणे.	१ गुण
iii) शाळा, महाविद्यालय व इतर शैक्षणिक संस्थेतील स्वच्छतागृहे (प्रत्यक्ष तपासणीअंती गुण देणे)	
अ) उपरोक्त संस्थामध्ये स्वच्छतागृहांची सुविधा असणे (५ गुण)	

(ग्रामपंचायतीमध्ये उपरोक्तनुसार एकही शैक्षणिक संस्था नसल्यास फक्त २ गुण देण्यात यावेत.)	
१)सर्व संस्थांमध्ये वापरण्यायोग्य शौचालय सुविधा असल्यास	५ गुण
२) ५०% पेक्षा जास्त ते ७५% पर्यंत संस्थांमध्ये वापरण्यायोग्य शौचालय सुविधा असल्यास	३ गुण
३) २५% पेक्षा जास्त ते ५०% पर्यंत संस्थांमध्ये वापरण्यायोग्य शौचालय सुविधा असल्यास	२ गुण
४) २५% पेक्षा कमी संस्थांमध्ये वापरण्यायोग्य शौचालय सुविधा असल्यास	१ गुण
ब) शैक्षणिक संस्थांतील स्वच्छतागृहामधील सुविधा (५ गुण) (खालीलप्रमाणे सर्व बाबींकरीता प्रत्येकी १ गुण याप्रमाणे)	
१) स्वच्छतागृह वापरायोग्य व नियमित साफसफाई असणे.	१ गुण
२) हातधुण्यासाठी व्यवस्था असणे	१ गुण
३)पाण्याची व वीजेची पुरेशी व्यवस्था	१ गुण
४)सांडपाण्याच्या नियोजनाकरिता आवश्यकतेनुसार शोषखड्डे घेण्यात आलेले असणे.	१ गुण
५)मुलांमुलींसाठी स्वतंत्र स्वच्छतागृहे व कर्मचा-यांकरिता स्वतंत्र स्वच्छतागृह असणे.	१ गुण
iv) मासिक पाळी कचरा व्यवस्थापनाच्या अनुषंगाने गावातील शाळा, महाविद्यालय व इतर शैक्षणिक संस्थेतील तसेच गावातील मुली, महिला यांच्याकरिता सॅनिटरी पॅड वेंडींग व इन्सिनरेटरची उपलब्धता व वापर. (५ गुण)	
१) उपरोक्त संस्थांतील सर्व शौचालयांमध्ये अथवा त्याजवळ तसेच गावातील मुली, महिला यांच्याकरिता आवश्यकतेनुसार सॅनिटरी पॅड वेंडींग व इन्सिनरेटरची सुविधा असल्यास	५ गुण
२) उपरोक्त संस्थांतील सर्व शौचालयांमध्ये तसेच गावातील मुली, महिला यांच्याकरिता अन्य सोयीच्या ठिकाणी इन्सिनरेटरची सुविधा असल्यास	४ गुण
३) उपरोक्त संस्थांतील ७५% किंवा त्यापेक्षा जास्त शौचालयांमध्ये तसेच गावातील मुली, महिला यांच्याकरिता अन्य सोयीच्या ठिकाणी इन्सिनरेटरची सुविधा असल्यास	३ गुण
४) उपरोक्त मुद्या क्र. १ ते ३ प्रमाणे कोणतीही सुविधा नसल्यास -	० गुण
v) गावातील शासकीय, निमशासकीय इमारती व कार्यालये, सहकारी संस्थांची कार्यालये, महिला मंडळांची कार्यालये, युवक मंडळांची कार्यालये अशा	

संस्थात्मक ठिकाणी शौचालये, मुतारींची व्यवस्था, उपरोक्त कार्यालय वगळता ग्रामपंचायत कार्यालयात सुविधा असल्यास १ गुण दयावा.	
अ) उपरोक्त संस्थात्मक ठिकाणी शौचालय सुविधा (५ गुण)	
१) उपरोक्त सर्व संस्थात्मक ठिकाणी पुरेशी शौचालये व मुतारींची व्यवस्था सुविधा असल्यास	५ गुण
२) ८०% किंवा त्यापेक्षा जास्त संस्थांमध्ये दोन्ही व्यवस्था असल्यास, वा सर्व संस्थांमध्ये फक्त मुतारी, वा फक्त शौचालय व्यवस्था असल्यास	३ गुण
२) ५०% ते ८०% संस्थांमध्ये दोन्ही व्यवस्था असल्यास, वा सर्व संस्थांमध्ये फक्त मुतारी, वा फक्त शौचालय व्यवस्था असल्यास	१ गुण
३) ५०% पेक्षा कमी संस्थांमध्ये दोन्ही व्यवस्था असल्यास, वा सर्व संस्थांमध्ये फक्त मुतारी, वा फक्त शौचालय व्यवस्था असल्यास	० गुण
ब) उपरोक्त संस्थात्मक ठिकाणी स्वच्छतागृहामधील सुविधा (५ गुण) (खालीलप्रमाणे सर्व बाबींकरीता प्रत्येकी १ गुण याप्रमाणे)	
१) स्वच्छतागृह वापरायोग्य व नियमित साफसफाई असणे	१ गुण
२) हात धुण्यासाठी व्यवस्था असणे	१ गुण
३) पाण्याची व वीजेची पुरेशी व्यवस्था	१ गुण
४) सांडपाण्याच्या नियोजनाकरिता आवश्यकतेनुसार शोषखड्डे घेण्यात आलेले असणे.	१ गुण
५) पुरुष व महिलांसाठी स्वतंत्र स्वच्छतागृह असणे	१ गुण
vi) गावात लग्न समारंभासारख्या प्रसंगी तसेच बाजार, एस.टी. स्टॅण्ड, यात्रास्थळे, पर्यटन स्थळे अशा जादा व्यक्ती येणा-या सार्वजनिक ठिकाणी पुरेशी व वापरायोग्य सामुदायिक/ सार्वजनिक शौचालये, मुतारींची व्यवस्था,	
अ) सार्वजनिक ठिकाणी शौचालय सुविधा (५ गुण)	
१) सार्वजनिक ठिकाणी पुरेशी सार्वजनिक शौचालये, मुतारींची व्यवस्था सुविधा असल्यास व देखभाल दुरुस्तीच्या अनुषंगाने कार्यवाही केली असल्यास	५ गुण
२) ८०% किंवा त्यापेक्षा जास्त सार्वजनिक ठिकाणी पुरेशी सार्वजनिक शौचालये, मुतारींची व्यवस्था सुविधा असल्यास व देखभाल दुरुस्तीच्या अनुषंगाने कार्यवाही केली असल्यास	४ गुण
३) ५०% पेक्षा जास्त परंतु ८०% पेक्षा कमी सार्वजनिक ठिकाणी पुरेशी सार्वजनिक	२ गुण

शौचालये, मुतारींची व्यवस्था सुविधा असल्यास व देखभाल दुरुस्तीच्या अनुषंगाने कार्यवाही केली असल्यास	
४) किमान १ वापरण्याजोगे सार्वजनिक शौचालय असल्यास	१ गुण
ब) उपरोक्त संस्थात्मक ठिकाणी स्वच्छतागृहामधील सुविधा (५ गुण) (खालीलप्रमाणे सर्व बाबींकरिता प्रत्येकी १ गुण याप्रमाणे)	
१) स्वच्छतागृह वापरायोग्य व नियमित साफसफाई असणे	१ गुण
२) हात धुण्यासाठी व्यवस्था असणे	१ गुण
३) पाण्याची व वीजेची पुरेशी व्यवस्था	१ गुण
४) सांडपाण्याच्या नियोजनाकरिता आवश्यकतेनुसार शोषखड्डे घेण्यात आलेले असणे.	१ गुण
५) पुरुष व महिलांसाठी स्वतंत्र स्वच्छतागृह असणे	१ गुण
vii) सार्वजनिक शौचालयांमध्ये दिव्यांगासाठी शौचालय व्यवस्था पोहोच रस्ता (Ramp) सुविधेसह उपलब्ध असल्यास (२ गुण)	
१) उपरोक्त सर्व सार्वजनिक शौचालयांमध्ये दिव्यांगासाठी शौचालय व्यवस्था पोहोच रस्ता (Ramp) सुविधेसह उपलब्ध असल्यास	२ गुण
२) ७५% किंवा त्यापेक्षा जास्त सार्वजनिक शौचालयांमध्ये असल्यास	१ गुण
viii) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, शासन निर्णय क्रमांक : डब्ल्यूक्युएमएस २०१८/ प्र.क्र. ६२/पा.पु.-१२, दिनांक २०/०७/२०२२ मधील निर्देशानुसार पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतापासून सर्व शौचालये योग्य अंतरावर आणि तांत्रिक दृष्ट्या व पर्यावरणदृष्ट्या योग्य असल्यास. (२ गुण)	२ गुण
ix) शौचालय दुरुस्तीसाठी आवश्यक साहित्य व प्रशिक्षित मनुष्यबळ यासंबंधी संपुर्ण माहिती ग्रामपंचायतीकडे उपलब्ध असल्यास (१ गुण)	१ गुण
x) शौचालय वापर आणि देखभाल या अनुषंगाने ग्रामस्थांचे नियमित प्रबोधन करण्याकरिता प्रबोधनात्मक चर्चा सत्र व अन्य सामाजिक कार्यक्रमांचे आयोजन केले असल्यास (२ गुण)	
१) वर्षातून २ किंवा त्यापेक्षा जास्त कार्यक्रम	२ गुण
२) वर्षातून १ कार्यक्रम	१ गुण
गाव व गाव परिसरामध्ये मानवी विष्टा उघड्यावर निदर्शनास आल्यास, शौचालय	

व्यवस्थापनाचे ३५ गुण (२(i) अ,ब,क २(v) अ,ब २(vi) अ,ब) देण्यात येवू नये.		
३. घनकचरा व्यवस्थापन	(एकुण गुण-२१)	
i) कचरा गोळा करण्यापूर्वी प्रत्येक कुटुंबामध्ये कच-याचे ओला, सुका व धोकादायक असे वर्गीकरण होत असलेल्या कुटुंबांची संख्या- (५ गुण)		
१) ९५ पेक्षा जास्त ते १००% पर्यंत असल्यास		५ गुण
२) ९० पेक्षा जास्त ते ९५% पर्यंत असल्यास		३ गुण
३) ९० % पर्यंत असल्यास		१ गुण
ii) घरोघरी ओला व सुका कच-यासाठी स्वतंत्र कचरापेट्या व सार्वजनिक ठिकाणी कचरापेट्यांची उपलब्धता व त्यांचा नियमित वापर करणा-या कुटुंबाची संख्या- (५ गुण)		
१) ९०% पेक्षा जास्त ते १००% पर्यंत असल्यास		५ गुण
२) ७० %पेक्षा जास्त ते ९०% पर्यंत असल्यास		३ गुण
३) ५० %पेक्षा जास्त ते ७० % पर्यंत असल्यास		२ गुण
३) २५ %पेक्षा जास्त ते ५० % पर्यंत असल्यास		१ गुण
iii) त्याप्रमाणे गावात नियमित कचरा उचलला जात असल्यास व कचरा वाहून नेण्यासाठी सातत्यपूर्ण व स्वतंत्र व्यवस्था केली असल्यास (वाहन खरेदी व कचरा वाहून नेल्याच्या नोंदी तपासून गुण देणे) (२ गुण)		२ गुण
iv) ग्राम पंचायतीमधील प्लॅस्टीक कचरा व्यवस्थापनासाठी गावस्तरीय साठवन शेड उपलब्ध असल्यास व प्लॅस्टीक कचरा विल्हेवाटी साठी उपाययोजना अंमलात आणत असल्यास (प्रत्येक बाबीसाठी १ गुण याप्रमाणे) (२ गुण)		२ गुण
v) गावातील १००% ओल्या कच-याचे भून्डेप/ नॅडेप/ गांडुळखत/ कंपोस्टखत इत्यादी मार्गाने खतात रूपांतर करण्यात येत असल्यास तसेच ग्रामपंचायत क्षेत्रातील कुटुंबांच्या संख्येनुसार उपलब्ध असलेले भून्डेप/ नॅडेप/ गांडुळखत/ कंपोस्ट खताचे युनिट हे प्रमाणशीर असल्यास		२ गुण
vi) आरोग्य केंद्र, दवाखाने व रुग्णालये येथून निर्माण होणारा इतरांच्या आरोग्यास घातक ठरणा-या कच-याचे शास्त्रशुध्द पध्दतीने विल्हेवाट लावली जात असल्यास		१ गुण
vii) घरातील व सार्वजनिक ठिकाणी होणा-या कच-यापासून खत निर्मिती करून आर्थिक उत्पन्न घेण्यात येत असल्यास वा खताचा वापर गावातील वृक्ष, बाग बगिचामधील झाडांकरिता करिता असल्यास व त्याची नियमित नोंद ग्राम		१ गुण

पंचायतीमधील उपलब्ध दस्तऐवजामध्ये असल्यास	
viii) ग्राम पंचायतीमधील गोबरधन योजना कार्यान्वीत असून, त्याद्वारे निर्मित गॅसचा वापर स्वयंपाकगृह/ विजनिर्मिती / अन्य लोकोपयोगी कार्याकरीता करण्यात येत असल्यास व निर्मित बायोस्लरीचा वापर शेतीकरीता खत म्हणून करण्यात येत असल्यास (२ गुण) (खालील प्रत्येक बाबीकरीता प्रत्येकी १ गुण याप्रमाणे)	
१) गोबरधन प्रकल्प कार्यान्वीत करून वापर करण्यात येत असल्यास-	१गुण
२) गोबरधन प्रकल्प निर्मित बायोस्लरीचा वापर शेतीकरीता खत अथवा विक्री करण्यात येत असल्यास-	१गुण
ix) घनकचरा व्यवस्थापनासाठी शाश्वत देखभाल दुरुस्तीच्या अनुषंगाने ग्रामपंचायतीमध्ये आवश्यक मनुष्यबळ व्यवस्था उपलब्ध असल्यास.	१ गुण
४. सांडपाणी व्यवस्थापन (एकुण गुण-२०)	
i) गावातील सांडपाण्याचे १०० % शोषखड्डे, परसबाग व बंदिस्त गटारे इत्यादी द्वारे शास्त्रशुध्द व्यवस्थापन व त्याशिवाय बंदिस्त गटारातील पाण्यावर स्थिरीकरण प्रक्रिया करून पाण्याचा शेतीकरिता, गावाच्या हद्दीतील झाडांकरिता वा इतर कारणांकरिता वापर होत असल्यास.	६ गुण
ii) ५०% पेक्षा जास्त कुटुंबाकडे सांडपाण्यासाठी शोषखड्डा, परसबाग व बंदिस्त गटारे असल्यास	३ गुण
iii) सेप्टिक टँक मधून वाहणारे तसेच मानवी विष्टा मिश्रित पाणी कुठेही सांडपाण्यामध्ये मिसळणार नाही अशा व्यवस्था असल्यास	४ गुण
iv) पाण्याचा नियंत्रित वापर, सांडपाणी धोके व व्यवस्थापन पद्धती याबद्दल ग्रामस्थांचे नियमित प्रबोधन करण्याकरिता प्रबोधनात्मक चर्चा सत्र व अन्य सामाजिक कार्यक्रमांचे आयोजन केले असल्यास-	४ गुण
v) सांडपाणी व्यवस्थापनाच्या शाश्वत देखभाल दुरुस्तीच्या अनुषंगाने ग्रामपंचायतीमध्ये आवश्यक मनुष्यबळ व्यवस्था उपलब्ध असल्यास.	३ गुण
५. मैला गाळ व्यवस्थापन (एकुण गुण-१५)	
i)ग्राम पंचायतीतील गावांसाठी अस्तित्वातील ५०% पेक्षा जास्त सिंगल पिटचे रेट्रोफिटिंग दोन खड्ड्याच्या शौचालयात केले असल्यास	२ गुण
ii)ग्राम पंचायतीतील गावांसाठी अस्तित्वातील सेप्टिक टँक व सिंगल पीट मधील मैला व्यवस्थापन (३ गुण) (खालील प्रत्येक बाबीकरिता स्वतंत्र गुण द्यावेत)	

अ) गावांसाठी सेप्टिक टँक व सिंगल पिट मधील मैला यांत्रिकी पद्धतीने (मानवी हस्तक्षेपाशिवाय) काढून साफ करणाऱ्या परिसरातील यंत्रणांची माहिती, यंत्रणांच्या संपर्क क्रमांकासह नोंदवही स्वरूपात ग्रामस्थाना ग्रामपंचायतीत उपलब्ध करून दिली असल्यास.	१ गुण
सदर यंत्रणांचा वापर किमान ३ घरकुलांनी केला असल्यास	२ गुण
iii) ग्राम पंचायतीतील गावांसाठी अस्तित्वातील सेप्टिक टँक चा व सिंगल पिट मैला यांत्रिकी पद्धतीने मानवी हस्तक्षेपाशिवाय करून, मैल्याची विल्हेवाट को-ट्रिटमेंट शास्त्रोक्त पद्धतीने करण्यात येत असल्यास अथवा ट्रेचिंग/ड्राईंग बेड पद्धतीने करण्यात येत असल्यास	३ गुण
iv) अ) गावातील दोन खड्डा शौचालयांपैकी किमान ३०% शौचालयातील भरलेला खड्डा उघडून कंपोस्ट खत काढले असल्यास	३ गुण
ब) गावातील दोन खड्डा शौचालयांपैकी किमान २०% शौचालयातील भरलेला खड्डा उघडून कंपोस्ट खत काढले असल्यास	२ गुण
क) गावातील दोन खड्डा शौचालयांपैकी किमान १०% शौचालयातील भरलेला खड्डा उघडून कंपोस्ट खत काढले असल्यास	१ गुण
v) मैला गाळ व्यवस्थापन प्रक्रियामधून प्रकिया केलेल्या मैल्याद्वारे खत निर्मिती/ को-कंपोस्टिंग/ दोन खड्ड्याचे कुटुंबस्तरीय शौचालयातून निर्माण होत असलेल्या खताचा वापर शेतीसाठी वा अन्य प्रयोजनासाठी करण्यात येत असल्यास	२ गुण
vi) मैला गाळ व्यवस्थापनासाठी उभारण्यात आलेल्या उपांगाची शाश्वत दैनंदिन देखभाल करण्यासाठी आवश्यक व्यवस्थेसह अनुषंगिक मनुष्यबळ उपलब्ध असल्यास	२ गुण
६. घर, गांव, परिसर स्वच्छता (एकुण गुण-२०)	
i) अ) गावातील रस्ते, गल्ल्या, घरासमोरील अंगणे, परसदारे यांची रचना, स्वच्छता व सजावट केली असल्यास	२ गुण
i) ब) या कालावधीत गाव व परिसरात फुलझाडे व वृक्षारोपण केली असल्यास	२ गुण
ii) गावातील जनावरांच्या मलमूत्राची शास्त्रशुध्द पद्धतीने व्यवस्थापन व असलेल्या गोठ्यांची/ खुराड्यांचे शास्त्रशुध्द व्यवस्थापन व रचना.	३ गुण
iii) गावात कोठेही माशा, चिलटे व डासांसाठी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना व या किटकांचा प्रादुर्भाव नसणे, याकरिता गप्पी मासे पाळणे, गाव परिसरातील मोकळ्या जागा/ मैदानांवरील व पाणी साठ्या वरील अनावश्यक गवत व इतर	२ गुण

रानटी वनस्पती यांचे वेळोवेळी छाटणी करणे, (चा-यासाठी असलेले गवत सोडून)	
iv) अ) गावातील किमान ५ घरे, सार्वजनिक इमारती व सार्वजनिक इमारतीच्या कुंपण भिंती (Compound Wall) व शौचालयाच्या भिंती स्वच्छता संदेशाद्वारे रंगरंगोटी व सुशोभीकरण केलेले असल्यास	५ गुण
ब) गावात रस्ते वा मुख्य जागा/भाग दिशादर्शक पाट्या लावल्या असल्यास	२ गुण
v) गावात/ घरात/ शाळेत/ सरकारी कार्यालये येथे कुठेही थुंकणे, पिचकारणे असे प्रकार न दिसणे, गावातील परिसरात जलस्रोता नजिक कपडे धुणे/भांडी धुणे/जनावरे धुण्याने जलस्रोत प्रदुषण होत नसल्याचे दिसून आल्यास.	२ गुण
vi) मृत जनावर विल्हेवाटीकरिता शास्त्रोक्त पद्धतीची व्यवस्था प्रस्थापित असल्याचे दिसून आल्यास	२ गुण
७. वैयक्तिक स्वच्छता (एकुण गुण-६)	
i) शाळकरी, अंगणवाडीतील मुला-मुलींची नखे, केस, गणवेश, कपडे इत्यादीचा स्तर तसेच, अंघोळ, मलमुत्र विसर्जन, हातधुण्याच्या सवयी (Random sampling पध्दतीने) योग्य असल्यास	३ गुण
ii) गावातील महिला, युवक, युवती, विद्यार्थी, वृद्ध गृहस्थ यांच्या पिण्याचे पाणी घेण्याच्या सवयी व शौचानंतर, जेवणापूर्वी व जेवणानंतर हात धुण्याच्या सवयी (प्रत्यक्ष निरीक्षण, मुलाखती इत्यादी द्वारे तपासून गुण द्यावेत)	३ गुण
८. लोकसहभाग आणि वैयक्तिक व सामुहिक पुढाकारातून विकासासाठी राबविण्यात आलेले नाविन्यपूर्ण उपक्रम. (एकुण गुण- २१)	
i) अ) अभियान कालावधीत शाश्वत स्वच्छता आराखडा तयार करणे/तपासून सुधारित केला असल्यास	५ गुण
ब) गावाने मनरेगातून किमान २५ शोषखड्डे बांधले असल्यास	२ गुण
ii) १५ व्या वित्त आयोग निधीमधून स्वच्छतेची कामे करणे :-(४ गुण)	
अ) १५ व्या वित्त आयोगातून प्राप्त निधीतून स्वच्छतेची कामे करून कमीत कमी ५०% (प्राप्त निधीच्या) खर्च केला असल्यास	४ गुण
ब) १५ व्या वित्त आयोगातून प्राप्त निधीतून स्वच्छतेची कामे करून कमीत कमी २५% (प्राप्त निधीच्या) पेक्षा जास्त खर्च केला असल्यास	२ गुण
iii) ग्रामस्थांच्या लोकसहभागातून, लोकवर्गणीतून कामे केली असल्यास (पुनर्भरण/शाळा/ रस्ते/ जलसंधारण व इतर कामे)--	२ गुण
iv) गावातील कच-याच्या व्यवस्थापनाद्वारे खत निर्मिती/बायोगॅस	२ गुण

निर्मिती/प्लास्टिक कचरा विक्री इत्यादी द्वारे गावासाठी महसूल प्राप्त होत असल्यास	
V) अ) गावाने स्वतः ला हागणदारीमुक्त अधिक घोषित करून, सर्व अनुषंगिक नोंदी संकेतस्थळावर केलेले असल्यास	२ गुण
ब) वरील (अ) प्रमाणे कामे करून संपूर्ण स्वभामि (ग्रा) व १५ व्या वित्त आयोगाचा खर्च PFMS द्वारे करून तशा नोंदी घेतला असल्यास	४ गुण
	एकूण गुण २००गुण

परिशिष्ट -३

संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धातर्गत पूर्वतयारी,
ग्रामपंचायती तपासणीसाठी तयारी, तपासणी च्या महत्वाच्या बाबी व कार्यक्रम

अ.क्र.	कार्यक्रम/बाब	कालावधी	शासन निर्णयातील परिच्छेद क्रमांक
१.	अभियान घोषणा व बैठकांचे आयोजन	११ ऑक्टोबर ते १८ ऑक्टोबर	३ (i)
२.	ग्रामपंचायतस्तर समिती गठण व कृती कार्यक्रम निश्चिती करणे, त्याची अंमलबजावणी करणे आणि परिशिष्ट २ नुसार स्वयंमुल्यांकन सादर करणे	१९ ऑक्टोबर ते १५ नोव्हेंबर	३ (ii) ३ (iii) ३ (iii) (a) ३ (iii) (b)
३.	जिल्हा परिषद गट स्तर स्पर्धा व तपासणी	२१ नोव्हेंबर ते २१ डिसेंबर	३ (iv) ३ (iv) (a) ३ (iv) (b)
४	जिल्हा परिषद गट स्तर पुरस्कार वितरण समारंभ	१२ जानेवारी	३ (iv) (b)
५.	जिल्हा स्तर तपासणी	दिनांक २२ डिसेंबर ते ६ जानेवारी	३ (v)
६.	जिल्हास्तर पुरस्कार वितरण समारंभ	२६ जानेवारी	३ (v)
७.	विभागीय स्तरावरील तपासणी	७ जानेवारी ते ३० जानेवारी	३ (vi)
८.	विभाग स्तरावरील सत्कार सोहळा	२३ फेब्रुवारी	३ (vii)
९.	राज्यस्तरीय तपासणी व अहवाल सादर करणे	६ फेब्रुवारी ते २८ फेब्रुवारी	३ (viii)
१०.	अंतिम निवड	४ मार्च ते ३१ मार्च	३ (ix)
११.	राज्यस्तरीय पुरस्कार वितरण समारंभ	२२ एप्रिल	३ (x)

-----XXXXXXXX-----

<p>१.जिल्ह्यांत/तालुक्यात ५०० पेक्षा कमी लोकसंख्या असलेल्या सर्व गावात जागा उपलब्धतेनुसार ट्रेचिंग / अनप्लानटे / प्लानटेड मैला गाळ व्यवस्थापनाची कामे पूर्ण झालीत. त्यांपैकी सर्वोत्तम कामे झालेला त्या जिल्ह्यातील पंचायच समिती व सर्वोत्तम कामे झालेली जिल्हा परिषद</p>			१	३४	१	१	१	३४	राज्यस्तर १
<p>२.नगरपालिका/ नगरपरिषद/ महानगरपालिकांकडील उपलब्ध मैला व्यवस्थापन प्रकल्पांशी सांगड घालून जास्तीत जास्त ग्रामपंचायतीमधील मैला गाळ व्यवस्थापन करणे. त्यांपैकी सर्वोत्तम कामे झालेला त्या पंचायच समिती व सर्वोत्तम कामे झालेली जिल्हा परिषद</p>			१	३४	राज्यस्तर १	१	१	३४	राज्यस्तर १
<p>३. जिल्ह्यांत/तालुक्यात ५०० पेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेल्या सर्व गावांकरिता तालुकास्तरीय मैला गाळ</p>			१	३४	राज्यस्तर १		१	३४	राज्यस्तर १

	व्यवस्थापन प्रकल्प कार्यन्वित करणे. त्यांपैकी सर्वोत्तम कामे झालेला त्या जिल्ह्यातील पंचायत समिती व सर्वोत्तम कामे झालेली जिल्हा परिषद								
६.	प्लॅस्टिक कचरा संकलन, वर्गीकरण, वहन, पुनर्प्रक्रिया व योग्य विल्हेवाट इत्यादी द्वारे प्लॅस्टिक कचरा व्यवस्थापन करण्याकरिता तालुकास्तरीय प्रकल्प उभारणे.								
	१.जिल्ह्यातील सर्वात जास्त प्रकल्प कार्यन्वित केलेली पंचायत समिती		१	३४			१	३४	
	२.राज्यातील सर्वात जास्त प्रकल्प कार्यन्वित केलेली जिल्हा परिषद				१	१	१	३४	१
७	गोबरधन प्रकल्प पूर्णपणे कार्यन्वित करणे				१	१	१	३४	१
८	जिल्ह्यांत/तालुक्यात सर्वात जास्त गावे हागणदारीमुक्त अधिक घोषित करणे, यामध्ये सर्वोत्तम कामगिरी करणारी पंचायत समिती व जिल्हा परिषद		१	३४	१	१			